

కామగ్రంథములు

ప్రథమ పుష్పము

గర్వభంజనము

గ్రంథకర్త:

గండికోట బాబూరావు.

గ ర్వి భం జ న ము .

మారుతీ గ్రంథమాల,

విజయనగరం.

గ్రంథకర్త,

గండికోట బాబూరావు.

సర్వసామ్య సలక లితము.

[శం 0.12-0.]

శ్రీరామానుజ విలాస ముద్రాక్షరకాలలా
ముద్రితము.

విజయనగరం, 1926.

ప్రీతి క.

శ్రీకృతుడుగు నారాయణుడు శిష్టజనరక్షణార్థమును, దుష్టజనశిక్షణార్థమును దశావతారములఁ దాల్చియున్నవాఁడు. అందుల శ్రీరామావతారమును గృష్ణావతారమును జగంబునఁజాలకాలమువఱకు నాచేపుఁడుధరించి యనేక యమానుషకృత్యముల నాచరించియుండెను. ఈయవతారద్వయముననాకేళపుఁడు బాల్య యౌవనకౌమార వార్ధక దశల యందునఁగావించిసమహా కృత్యములుపేర్కొనఁదగినవియు నిత్యవతసీయార్హములు నయియున్నవి.

ఈనాటకకథాశ్రమట్టి కృత్యములలో నొకటియగు రామకృష్ణ పరివర్తనమును చెలియఁజేయును. ఈగ్రంథమునునేను సుమారు మూడు వత్సరములకుఁ బూర్వము నెల్లిచుర్లలోఁస్థాపింపఁబడిన శ్రీయానందలక్ష్మీలిలాస నాటకసమాజము వారలకై రచియించియుంటిని. తత్సమాజాధిపతులగు కీ. శే. చంద్రగిరి నరసింహులు నాయుఁడుగారు కాలధర్మమునొందుటవలనను బడఁచినానంఘమంతయుఁ జెదరి చెడుటవలన నియ్యదియొంతదనుకఁ బ్రకటింపఁబడికుండెను.

ఇయ్యదికాక, మద్విరచితములగు కృష్ణలీల, పహ్లాదచరిత్ర, సీతాకల్యాణ నాటకనటనముల రంగస్థలములఁబ్రదర్శించిన నామిత్రులెల్లరు పీనిఁబ్రకటింపఁబలుసారులు ప్రోత్సహపఱచుటచే నే దుదకనే కవీయప్రియాసముల కోరిచియిష్టానిదొల్ల సీగ్రంథముల యందుఁ బ్రథమపుష్పముగఁ బ్రకటించినాఁడను. ఇటీవలఁ దక్కిననాగ్రంథములును నితరకవి విరచిత కావ్యములును గాలక్రమమునఁబ్రకటింపఁబడుచుండును. ఇంఁజెట్టి దోషములుండినను బుధజనులెల్లరు మన్నింపఁబ్రార్థితులు.

విజయనగరము.

8-1-1926

}

ఇట్లు,

బుధజనవిధేయుఁడు,

గండికోట బాబూరావు.

గ్రంథకర్త.

ఈనాటకమున ఉదలి పాత్రలు:—

పురుషులు.

బలరాముడు.

కృష్ణుడు.

నారదుడు.

అంజనేయుడు.

గదుడు.

ముతాముడు.

అనంతము.

ఇటులు మొదలగువారు.

స్త్రీలు.

కుక్కురి

సర్పిభామ.

లక్ష్మణ.

బృంద.

అరవింద.

కృష్ణుని భార్యలు.

పరిచారికలు.

ప్రథమాంకము.

ప్రథమరంగము.

వైకుంఠము.

(ఽష్టమ, అక్ష్మి, భూదేవి, గరుశ్మంతుడు నుండుడు.)

అక్ష్మి.

శా॥ శ్రీవైకుంఠపురంబు మీవలనవా ♦ సిం గాంచుచుక సంచర
శేవల్ గంతతనద్విలాసములు న ♦ క్షీణప్రభావంబులున్
లావుకజెండుచు నొప్పునట్టి భవదు ♦ లానంబులున్ లీలలుక
శేవల్ చూచుచు నుంట మా సుకృతమే ♦ నీరేజవశ్రేయణ!

భూదే— జగద్రామణ! మీపదపంకజముల నిరతంబును
సేవించుచున్న మాకెల్లరకు నవరిమితానందంబు చేకూరుటయే కాక
మేము నకలమనోరథసిద్ధులము గూడ నగుచుంటిమి.

అక్ష్మి— దేవా! మీ యనుపమాన సత్రప్రభావార్తికయము
చేతను, మిమ్ము భజియింప నరుదెంచు మహామునీషరేఖ్యుల శక్త
నోత్సాహంబు గలుగుచుండుటచేతను మేమెంతయు భక్త్యుల మగు
చుంటిమి.

భూదే— అనుదినమును మీచరణపల్లవంబుల నమితభక్తి
సంత సేవించినను మారనివి దీరకున్నది!

జయము— జేవా! యెవ్వరో ముసీందులు వచ్చుచున్నట్లున్నది.

విజ— వైకుంఠజేవా! మాకీప్రీతినోర పదవులదీసివైచి మఱెట్టి యుద్యోగమునైనగటాక్షించినచోఁజాల సంతసించెదము.

విష్ణు— ఏమట్లునుచుంటివి?

విజ— మఱల నేడుగూడ సనకసనందనాదులు వచ్చుచున్నారేమో యని భీతి గలుగుచున్నది.

విష్ణు— మీరింకనట్టి భయంబు నొందవలదు.

విజ— ఇన్నియుగంబుల దనుక మేమిర్వారము రాక్షసులమై మహాహూరకృత్యంబుల నాచరించి కృష్ణుర మీసన్నిధానంబున నిన్నినాళ్లకుఁజేరికొంటిమి. ఒకదివసమైన నింకనుగాలేదు, ఆయతులవలన మగుడ నెట్టిగతి పట్టునోయని భయముఁగొనుచుంటిమి.

విష్ణు— బుద్ధిగలిగి మీరు ప్రవర్తించినచో మీకట్టి కీడింక వాటిల్లదనియే నమ్ముడు.

(అంతటనారమఁడు ప్రవేశించును.)

(జయవిజయములు ప్రకృలకరుడెంచి నిలుతురు)

నారదుఁడు— పద్మనాభా! యిన్ని వాసరంబులుకు మఱలనీ దర్శనలాభంబునాకు నలవడినది. నాసాష్టాంగ సమస్కృతులఁగొనుము.

(అనిమొక్కును.)

[(విష్ణువుమొదలగువారు లేచెదరు. గరుడఁడట్లెకదలకుండును)

వార— (లక్ష్మీపంకదిరిగి) క్షీరవారాశితనయా! లక్ష్మీ! నీ జానునివందనంబుల గ్రహియింపుము.

విష్ణు
లక్ష్మీ } సకలమనోరథసిద్ధిరస్తు.

గరు— (నారదునివైపునఁజూచి) నీకెంత చనవిచ్చుటఁగలిగిన ను గొంతదూరమునుండియే వారల సమస్కరింపఁగూడకా! జేవుని

మీదఁ బడినఁగాని నిన్నభక్తుఁడని లోకములననేరవు కాఁబోలును.

నార — అదియంతయు నీకేల! నీభృత్యపదవిని నీవుమీఱ
కుము.

గరు — నాయునికి భృత్యపదవియే! శ్రీమత్సారాయణునకు
నెల్లవారమును భృత్యులమే. దాని ప్రశంస నీకెందుక? నీలోక
సంచారమున, నీ కల హేమద్వ్యోగమును, నీభిక్షుటనమును నీవాలా
చించుకొనుము.

నార — దేవా! యీతని కాటుకూతల నాలించింజుంటివి
కదా!

విష్ణు — నారదా! వానితోనీకేల?

గరు — దేవాదిదేవా! నీకు నాపయి నాగ్రహముచు గల్పించు
టకై నారదుఁడు పన్ను పన్నుగడలఁగాంచుచుంటివి కదా! స్నేహి
తులను విడదీయుటయు, బరమశక్త్రువులుగఁజేయుటయు, నొకరిచేత
నొకరి సహరింపించుటయు, గొండెనులు, నిచ్చకములు, దండోప
తండములుగఁ బేర్చుటయు నీతని వ్యాపారమని నీవెఱుంగనిదికాదు.
ఇట్టి యకార్యములఁ జేయనీయక యీతని శేమహారిణ్యముననో,
యేషరవ్రత గుహంతర్భాగముననో, నోరును ముక్కును మూయింపించి
మానమును దాల్చి మూలఁగూరుచుండ నియమించికచో
లోకము లన్యోన్య స్నేహనురాగములఁ జెలఁగి శాంతిపహించి
యుండునుగదా! పవైరవృక్షమునకు నీతఁడే బీజము! ఏ మహా
సంగ్రామ ప్రవాహమునకు నీతఁడేయత్పత్తిస్థానము!

విష్ణు — వైసతేయా! అదినేనెఱుంగనా? ఎవ్వరెట్టిపనిఁజే
యవలయునో వారే నలువ వలయునుగాని యన్యులవశమగునా?
(అనినారదునిగాంచి) నారదా! యెచ్చటనుండివచ్చుచుంటివి?

నార — కైలాసమునుండివచ్చుచుంటిని.

విజ — టాహూ! యీతఁడు నారదుఁడుగదా!

జయ — చాలకాలమునుచూచి యున్నందున నీమహాభక్తుని

గుర్తింపలేకుంటివి!

నార— శ్రీధరా! నీయోగంబున నీకన్న గొప్పవారలు
గూడనున్నారని నేను నేఁజూతెలిసికొనఁగల్గితిని. (అనిగరుడునివంకఁ
జూచును)

లక్ష్మి— అదియేటిమాట!

విష్ణు— సత్సా! నారదా! ఏల యిట్టి విచిత్రవాక్యముల
నాడఁ గడఁగుచుంటివి! నీవు ఎల్లినతీలనట్టి వారెవ్వరునిచ్చటలేరే!

ఉ ఎన్నఁకులేని యీనుడల • నచ్చటనేర్చితి విట్టులాడగా
నన్నగతాళిఁ జేయుటకు • నా?యహా! తాత యటంచునంది, నీ
తెన్నులిదేమిమూఁదనిఁకఁ జెచ్చితివొక్కొవిశేషమిద్ది తా
పన్నగవైరి నావిధము • వట్టి కనుగొన దేలనారదా?

నార— లోకేశ్వరా! చతుర్దశభువనంబులను గుఱినిఁగల
నీవంటి మహామహునికి మనుమఁడననియు, నకలభువన నిర్మాత
యగు ధాతకు మానవపుత్రుండననియు, నించుకయును దలంపక
మనోగత్వంబును గలిగిన కాపురుషుఁడొక్కఁడు నీయాస్థానంబునఁ
గలఁడని నేమున్నొంటుగనయితిని!

విష్ణు— అవునవును.

నార— దేవా? ఆపాగరు నాయంతటనేనే యణగించెడఁ
గాక, నాకింక నెలవిమ్ము.

విష్ణు— ఏమి! యింత తత్తరపాటొందుచుంటివి!

నార— లక్ష్మీసారాయఁమలారా! నాకింక నైవసెలవొనంగుఁడు
మరలమీదర్శనంబులఁ జేసికొనియెదను.

విష్ణు— సరియే, భనుము.

నార— (వెనుకకుఁ దిరిగి చూచుచు వెడలును)

లక్ష్మి— దేవా! ఏని చిన్నతనపుఁజేష్టలప్పటికి నుడిగినవికావు.

విష్ణు— జయవిజయులారా! వానిని మీరేమయినఁజేసితిరా యేమి?

జయ } (లేంపలువాయించుకొని) దేవేశ్వరా! యిదివరలో
విజ } సనకసనందనాది మహామునివరేణ్యులఁజేడఁదప్పుఁ గావించి యెంతయు సనుభవించియే యుంటిమి. మేమింకనిట్టిరీతిగ వర్తింప మనియేవిశ్వసించుము.

గరు— (లేచి నిల్వఁబడి) జగద్రాక్షకా! ఆతఁడునాపైఁ గన్నులెఱ్ఱఁజేసి చనియె.

విష్ణు— అట్లేల చేయవలయును?

గరు— ఏమోనే నెఱుంగను. నేనాడిన మాటలయందేమైనఁ దప్పు గలదా?

లక్ష్మి— దేవా! మనమెల్లరమా నారదు నాదరించుచుండ నీతఁడించుకయుపాని సరకునేయుక యేమేమో యనెనని వీనిపైఁ గన్నులెఱ్ఱఁజేసి తేడలెను.

గరు— అదియాకారణము!

విష్ణు— మనమందఱారామంబున కరిగి వానిజాడను గనుఁ గొందమురమ్ము.

(అని నిష్క్రమించును)

[తెర దిగును..]

ద్వితీయరజము.

వైకుంఠపుర రాజమార్గము.

నారదుఁడు ప్రవేశించును.

సకలలోకేశ్వరుఁడును, నాకుచిత్రామహండును, నగుశ్రీమన్నారాయణుఁడు సైతము నేనేగురించి ననేకరీతుల సనుసవ్యానింపఁగా నా తాత్పర్యంబుమాత్రము సన్నిహితయు. నెంతక సరకునేయకుండుటకు

నాకెంతయు నాశ్చర్యముగఁ జోచుచున్నది.

కా. ఏలోశంబునకేగినాఁ సరియైన * స్నిహింప నెవ్వారలుకా.

జాలకా భక్తినిసత్కరించి, వినుతుల * నల్పంగ, వైకుంఠుడే

లీలకామెచ్చంగ నేల యీజడుడుదా * లేశంబులెక్కింపకే

నేలకబడ్డ ఖగంబుమాడ్కింగదలక * లేకుండ గర్వాంధుడై?

వారిజపంథవమానన పుత్తుండనైన నన్నే యీతఁడు దిరస్కరింపఁ
దక్కిన మునికులకుంజరులఁ గన్నెత్తియైనఁ జూడనొల్లఁడనుట నిశ్చ
యమే. సత్యమాధవపడ నేవానిరతుండనియు, సగుణమానవత్వఘో
రబలుండనియు, దనలో నెంచుకొనుచు నిరర్థకాతిశయమును జెంచుకొ
నుచు నిజ్ఞప్రీతులగుచున్న యావినతాతనూజుండునాతో నేయంశంబునన
యినసాటిగానేద్యునా? వాఁడెంతకుటులుఁడు! కుటులుండనిమెల్లగానను
చుంటినేల? విషకోశములనోటఁగల భుజంగరాజముల సంతతముభక్షిం
చు నాచెనఁటికి నిలువెల్ల విషముండుట యబ్బురమా? మాలినుమాలి
మాల్యవంతాది మహాదానవవీరవరుల గదాదండంబుల నన్నిసారులో
చండింపఁజడియుండియు నివృటికిని నిజమద విశేషంబును వినియోగిం
పఁబూనుటయొందులకోనాకుఁ దెలియకున్నది. వాణీవాహనంబగు
పయూరము భుజంగభక్తగా నిరతిఁ గలిగినదయ్యుండగుసాధుగుణ
మూలఁ జెలఁగుచుంట యెంత యుత్సాహకరమయియున్నది! పక్షిరాజ
నియొడు బిరుదుము నీతులువక సంగుట మిగులనకమము. రూపమా
వక్రము, కలమునకా నేలఁగాలుఁచనేరఁడు. అయినప్పిననవఁసిన పని
యేమిన్నది? కాలమహిమమెంతయైనఁగావించును. తెక్కబలము
న్నవాణ్ణి రాజ్యమనియెడు నారోగ్యక్తి ననుసరించి యీతఁడీ విధముగా
గర్వప్రీతిమత్తుడై యాతెక్కబలమే యుక్కుబలమని లెక్కించిపషము
గొక్కుచున్నవాఁడు అయిన పని నీయంశంబున పడిచిపుత్తునా? వలదు
వలక. పినికిదగిన యశితయథంగముఁగావించి మత్ప్రభావంబు చే
నాకున, పా లేతరసానుబంధంబునకున దానానుదానునిగఁజేయనను
కల్పవ కలహాదియుండఁగ నాగుణమీరఁజెట్టుకక యుల్లుకావించి

యుండునా? లేదు, కాదు. కేవలదుర్మదముచే నీభంగిబ్రష్టించెనని నమ్మెద. ఇందులకేమి కర్తవ్యముగలదు? (అని ఆలోచించి) గోవిందునితో నీనుద్దీఢెల్పి యీచనఁటికి బుద్ధివచ్చునట్లనర్పనగు నా? అచ్చట వలను పడనేరదు. తిప్పురాంతకుని కడకరిగిపహాఁ గూడలాభము గన్నట్టదు. విరించి యేయియినఁజేయఁగలఁడా? అదియు నిరాశయే యగును. మఱచితిని. ద్వారకయున్నదనుమాట యిప్పుడునాకుజ్ఞప్తికివచ్చినది. సరియే. బాగు. శ్రీకృష్ణరూపమున నవతరించిన కృష్ణుండును, మదభీష్టసిద్ధిఁ గావించ నెంచువురుపసంహం దునచ్చట నలరుచుండెనుగదా! ఇఁకనాకేమి? ఇట్టిభగవాంసులఁ గోటినేనిఁ బరిగణింపనికాళీయ మహాఫణిశిఖరములమట్టి మీఠిన జెట్టికడ నుట్టిపడుదునుగాక.

(అని నిష్క్రమించును.)

తృతీయరంగము.

[ఉద్యానవనము. శ్రీకృష్ణుడు రుక్మిణీ సత్యభామా లక్షణలతోఁబ్రవేశించును.]

కృష్ణు— కాంతామణులారా! ఇంతమాత్రముననే మీము భారవిందములఁ జరుచెమ్మటలు గలిగినందులకు నాకుఁగడు సక్కజమ గుచున్నది! చంద్రకాంతశిలావేదికలపై ముత్తియంబులముగ్ధులిడిన భంగి మీయనుపమానసౌందర్యఁబులకు నీఘర్మజలబిందునందోహం బులతిమనోహరములుగనే యొప్పుచున్నవి!

సత్య— జగన్మోహనాకారా! నమస్తచిత్రంబుల నెఱిగిన జాణవగునీవుమగ్నలనీమాడ్కిఁ ద్రివ్యచున్నయెడ నీకీఘర్మసలిలక ణంబుల్లుతోఁచుటయొకచిత్రమెంత మూర్తిమును గానేరదు.

కృష్ణు — సెబాను. స్యమఁతకమణిమంతటి విలువగల

మాటనాడితివి! అందులకునేను జాలమెచ్చితిని. కాననీవుష్పరాజంబును నాచే బహుమానముగాగ్రహించుము.

రుక్మి—ఈప్రసూనమామెఱొక లెక్కయో?

కృష్ణ— ఏల యట్లనుచుంటివి?

రుక్మి—ఇయ్యది పాఠిజాతమునకంటె విశేషముగలదనియాయని

కృష్ణ— ఓహూ! బహుబాగుగాఁ దెల్పితివి. నీవీ కనుమమునుగొనుము.

(అనిమఱియొకపుష్పము నిచ్చును.)

సత్య— అదిదాని కేల?

కృష్ణ— ఎందులకువలదు?

సత్య— అదినువర్ణిచ్చాయను మించి తుండలేదని.

కృష్ణ— ఏమి? యిదిచంపక సుమమునకంటె వేయింతలుకేరీ వృతరముగాదా?

సత్య— నాయుద్దేశమయ్యదికాదు.

కృష్ణ— మరియేమి?

సత్య— నాఁడు తనవివాహమునకుఁ బూర్వము నీకడకాపె యంపిన బ్రాహ్మణుని శరీరచ్ఛాయను మించినదా యని నాయుర్థము.

కృష్ణ— ఎవ్వరి యర్థమెట్లయిన నేమి? మనమిచ్చటకువచ్చి నది విహారార్థముగాదా? సింగపుగున్నలనడుమలఁ బరిహసించునో? సింహతనుమధ్యలారా! యీతడుణుబుసనీ యారామబుస. కొకపురుషసింహమువచ్చి మిమ్ముఁబట్టబూనినచో మీరేమిచేసెదరు?

రుక్మి— ఎచ్చటనయిన దాగుకొందుము.

కృష్ణ— ఏభోయముచేత నట్లు చేయఁదొడఁగెదరు?

లక్ష్మ— అది మాకంధరంబులఁ గొఱికివేయదా?

సత్య—కంధరముల నంటనేరదు కాని యధరంబులఁ గొఱికి వేయునని దిగులొందెదము.

లక్ష్మ—ఎచ్చటనై నఁబెదవులఁ గొఱుకుఁ గఁతీరవము జగంబునఁగలవా?

సత్య—లేకేమి? అట్టి పురుషసింహునియ్యదికాదా?

రుక్మి—సర్వజ్ఞుండగు నీమానిఁమనోహరుని నోకికూర్చియు గమని యెల్లు భావించితివో నాకుఁజిల్లొబుగఁ దోచుచున్నదే?

సత్య—నీవెఱుగవుకాబోలును ఈతఁడు మున్న కువల యాపీడమనియెడు గజమును గూల్చిన పురుషసింహుఁడు కాఁడా?

రుక్మి—అవునవును.

సత్య—తత్కుంభవిదారణక్రియను గూడ నంతటి మహానుభావుడే!

కృష్ణ—ఓహూ! యేమి! మీ ప్రియాలాఁబులకు మితి లేకున్నయది! ఈపల్కులకేమి? (అని యిటునటుఁజూచి) సఖయ లారా! ఎచ్చట నిదివఱకుఁ గల శశికాంతకిల యేమయినది?

లక్ష్మ—ప్రాణేశ్వరా! నీవు తుణము క్రిందట నిత్తావున వేణుగానమొనర్చుతరి నయ్యది సంపూర్ణంబుగ గరఁగి ద్రివయావంబునఁ బ్రవహించిపోయియుండలేదా?

సత్య—అవును. అమాట నిజమే. ఆతరుణంబున నీవేణు నాదము గూడఁ జగుడిదనది కాదా?

కృష్ణ—ఏవీ! (అని వేణునుదీసి) ఎచ్చటను గన్పడదే!

రుక్మి—అవును. ఆ పల్లవమింతలో నేరీతి మాయమయినది?

సత్య—ఏమో! కోకిలవాణులరగు మీదరి నెట్టిపల్లవులయిన నిల్వనేర్తురా?

కృష్ణ—సెబాసు! మీవంటి కఱవుదీర్పు కాంతామణు

లుండినచోఁ గాలంబుగఁదూఁ గమనీయముగఁ గడచుచుగదా!

రక్తి—కాంతలకుఁ దగిన కాంతులు గలిగినచో సంతతము సంతనము సమకూడునుగదా!

లక్ష్మ—మా యెల్లర నీరీతి రంజిలఁజేయుటయే మాకు మహాభాగ్యము! నీతో సమానంబుగ మాకొసంగఁబడుచున్న స్వేచ్ఛకీ జగంబునభాసిలు నుండరాంగులు సాటి రాజులరని సంత సించుచుంటిమి.

కృష్ణ—అట్లే యలరవలయును. ఏలయన.

ఉ॥ ముత్తియముల్ గదా తలఁచి • ముద్దులగుమ్మలు వారి నిత్యముఁ జెత్తమునందుఁ జేర్చి కడుఁ • జెన్నుగ హారమారీతి నెంచుచుఁ బొత్తున స్వేచ్ఛగా విడిన • మోదము చేకులు బిగ్గఁగట్టినఁ గుత్తుకఁబట్టి చేటుగలు • గుఱదొలఁగురుది యెట్టిహానికీ॥

లక్ష్మ—నలక్షణలకుఁ గదా యిట్టి సంగతులు గోచరము లగును.

సత్య—చాలును. మాట సాడినచో నీపేరే తలఁచుకొని యెదవు.

కృష్ణ—దానివల్కుసత్యమే! ఇప్పుడు నీపేరు నేను దలఁచి తిని గదా!

సత్య—(చిలువగవుతో) పరియే:

కృష్ణ—సఖయాలారా! యింక మనమీననాంతర్భాగంబున కలిగి యుండదుఁగల మహాచిత్రింబులఁ గాంచుదము రండు.

(అని వారలందరతో వెడలును.)

తెరవడును.

చతుర్థరంగము.

శ్రీ కృష్ణుని మందిరము.

రుక్మిణీ కృష్ణులుందురు.

రుక్మి—మనోహరా! మనము గడియ క్రిందట సుద్యానవనం
భాటికను జాబవటకు విహరించి యుంటిమి. అందువలన మీగుతు
వూర నుందరశరీర మినుమంత. యలసి యున్నట్లు నాకు దోచు
చున్నది!

కృ—నతీమణి! పురుషుండనకు నాయెడలే చులసియున్నట్లు
నీకు గానవుచున్నచో గునుమకోమలాంగివగ్న నీ వృదులనూలత
యెంతదనుక డస్సి యున్నట్లు నాకు గన్పట్టునో యెఱుగవా?

రుక్మి—నాథా! ప్రాణేశ్వరుడు దరినున్నచో గాంతలకెట్టి
యాచూశమును గలుగనేరదనియెను సంగతి మీకెఱుంగరా? ఆ
రీతి నింతవటకు మా యెల్లరకట్టెదుట నిల్చి మాయుల్లంబులుల్లానం
బున దేలునటులు నల్లాపంబుల నాడియాడి యెల్లనింబుల రంజిల్ల
జేసిన మీమంజులరూపంబు చేరువనన్న మాకు నలయిక యె
కటియా?

కృ—ప్రాణనాయకీ! నీకు మనంబునగల్గు ప్రేమాతిరేకంబు
చే నట్లునుచుంటివి కాని యది యథార్థమగునా?

రుక్మి—మనోహరా! దానిమాటకేమి? ఈ సుగంధద్రవ్య
బుల నిండుక మీశరీరంబున దాల్చుకొన దలచునేయుండు. దీన
గడు మనోల్లాసంబు చేకూర్చును. నామనవి జెల్లింపుడు.

చ॥ జలకములాడు పిమ్మట హా జారము వీడిన పిమ్మట వనిన్
మెలగిన పిమ్మట గరము మేను శ్రమియించిన పిమ్మట గుగం
ధలలితపుష్పవాసనలఁ జావులనీను రసంబుల గడు
జెలగుట మేలుకాదె? నవ చిత్తజరూప! రహి గంపింపరే?

కృ—అట్లే! కైకొందును గాని యంతలోనే నేనుడిస్సిగినని భావించుచుంటివా? ఈనాటి వనవిహారము నాకొక లెక్కయా? తొల్లి నీవయసునకుఁ జాలఁ జిన్నతనంబుననె పేసెల్లెను గల నంద గోకులమందు, గాళిందీతీరములందును బృందావనమునందును నహూరాత్రములు సైతము పరిగణింపక చరియించిన యట్టి నాకిది యొక్క భారమని యెట్లెంచితివో నాకక్కజమగుచున్నది! మన వనంబునఁ గల వింతల సంతసంబునఁ గాంచుచు నించుక దప్పు మాత్రము నంచరించినందులకే నన్గూర్చి నీశైంతగాఁ గనికరించు చుంటివి!

సీ॥ గోవకాంతలతోడఁ ♦ గూడి యున్ విహరించి
యెలమితోఁ బొన్నచె ♦ టైక్కునాఁడు
నలమహేంద్రునితోడఁ ♦ గలహించిగోవర్ధ
ననగంబుఁగొడుగుగన్ ♦ బాల్చునాఁడు
మదుఁగులోఁ గాళీయ ♦ మస్తకావళియందు
నల్లనఁ దాండవ ♦ మాడు నాఁడు
బెక్కుచోట్లఁజేలఁగి ♦ వెన్నముద్దలు మింగి
యుట్టిసైసుయ్యెల ♦ లూగునాఁడు

గీ॥ బాహునాయకి! నీవె న ♦ స్మరసినయెడఁ
గుంది డస్సిగినని దిగు ♦ లొంది పుష్ప
చందనాకులఁగప్పి గొ ♦ జ్జలగనీట
ముంచి యెత్తియుండెదవేమి! ముద్దుగుమ్మ!॥

రుక్మి—ప్రాణనాథా! అప్పటిమాటకేమి? నేడుస్వీకరింపుఁడు.

కృ—చెలియా! నీవు మఱియొకరీతిగ భావించకుము. ఇప్పు డొక కార్యార్థము నాయన్నగారిని జూడ నడుగఁ దలఁచుచుంటిని. ఆతఁడీతరుణంబున సభాస్థానంబున నున్నయటులు చెలియవచ్చినది కాన.

చ॥ సవనముఁజేయువేళ మఱి ♦ సుగరభూమిని జూచువేళ భూ
ధవులను గాంచువేళ వివి ♦ ధప్రభురాజితమైన సత్సభా
భవనముఁజేరువేళ గుణ ♦ పంతులుముట్టంగరాదు వాసన
ద్రవముల నెందు నేని ముదితా! యది తప్పగుఁగానమానుమా!॥

రుక్మి — దేవా! యీసంగతి నిదివఱకే మీవలనఁ దెలిసికొని
యుంటిని. కాని మీరీసమయంబుననే యానభాతలంబునకేగవల
యునా?

కృ — తప్పక యేగవలయుననియే యెంచుచుంటిని.

రుక్మి — ఏమో! మీజల్గులు నాకు సందేహమును గూర్చు
చున్నవి. సాతాజితినిగాంచఁ బోవుచున్నట్లు నాకుఁ గన్పట్టుచు
న్నది! అప్రసవను. అచ్చటికిగతి నరిగినచో నీపరిమళవ్యాప్తికి నాపె
మిప్పేమయున ననునని కాఁబోయి నిచులకిట్లు వెనుకఁదీయుచున్న
ట్లున్నది!

కృ — లేదు. లేదు. నీవెన్నఁడాభంగి నెంచకుము, అమె
వద్ద నాకేమి భయము గలదు? ఇంతకు నశ్చతములాడ నాకేమి
యవసరము.

రుక్మి — ఊఱికిట్లు పల్కితిని. తమింపుఁడు. మీరు మగుడ
వచ్చునరికిఁ బన్నీరుమొదలగునవి స్నానమునకై సిద్ధముగనుంచెదను.

కృ — సరియే. అట్లే యొనర్చుచుండుము. తుణములోఁ
గొప్పుర వచ్చెదను.

రుక్మి — అట్లయిన నాకు సెలవొసంగుఁగు.

(రుక్మిణి వెడలును.)

కృ — మంచిది. నేను ప్రాతఃకాలమునుండియు మారామునిఁ
గలిసికొన యత్నించుచుండియు నిదివఱకు నయ్యది పొసంగదయ్యెను!
అకూర్పఁడయిననింకనురాఁడయ్యె! అతఁడు బహిర్మందిరమున కింతకు
మున్నె యేఁగిచియుండవచ్చును. అచ్చటికే యరిగెదఁ గాక.

(అని నిష్క్రమించును.)

నంచమరంగము:- బలరాముని దర్బారు.

బలరాముడు, గదుడు సుధామ్యుడు మొదలగువాడుదురు.

బల—అమాత్య శేఖరులారా! యీద్వారకానగరంబున, నా యువ్వితిమానపటిమయు, మనమహా యదుసైన్యచయసంపాదిత నిర్మలయశోచంద్రికలును, నిన్నినాథులనుండియు, దినదిపంబునకును బెక్కుభింకగుల వృద్ధి జెందుచున్నవనుటకు సంధేహమించుకయు లేదు. సకలశత్రురాజులవలీలగ మనచే జయింపఁబడి మనకనేకవిధముల నమ్మిలై యుండుట గూడ మీరెఱుఁగుదురు కదా!

గదు—అహా! యట్లలరుట యొక యబ్బురమీ? నానావిపక్షధ్వజినీ వర్గంబుల రూఢులమాపి, కూరులఁగూల్చి, శరణాగతులఁగఁబడిన నర్వజగద్విఖ్యాతంబుగ న్యాయవరిపాలనమొనర్చు మీకును మీసోదరులగు శ్రీకృష్ణునికి ససాధ్యమెఱుఁగిది గలదు?

సుధా—అంతియకాక, శిష్టజనభరితంబును, మునిగణహితంబును నగు మనద్వారవతి పురరాజంబునకిట్టి భూవరేణ్యులు సిద్ధించుట యొకవింతకాదు.

బల—మంత్రీవర్యులారా! మీరెన్నిసాడులు నన్నఁగూర్చి యెంచెదరో యంతకు వేయిరెట్లాకృష్ణునిఁగూడ నాతో సరిఁగాఁ బరిగఁగించుచున్నందులకుఁ గారణంబెడియు నాకుఁ గానరాకున్నది.

సుధా—దేవా! అందులకుఁ గలమిదియని యెరుగఁజెల్పవలయునా? నిఖలవైదిధ్వంసియుఁ బరమపవిత్రీవిమల చారిత్రుఁడును నగు నా రుక్మిణీశత్రు నెంత నుతించినను మాకించుకయుఁ దనివి దీరకుండును.

బల — ఏమీ!

సు. పరమార్థంబినుమంత నెంచకయెగొ ♦ పుల్లపల్కుచుఁ జాలన సిరుండై బారగుణాఘ్నండై శలుఁడునై, ♦ చేటొందఁబడఁ జోరుండై దూరింతుండై, చుటినాత్ముండై, కుజనుండై ♦ తోచుకదా! నాకుసోదరుండై నన్ బనియేమి? వానిదలఁచన్ ♦ దప్పొకకానమ్ముడి!॥

సునా — సోదరునిపై నిట్టికఠినోస్తులాడుటకు మీమానసం బెట్టులొర్చినదో మాకుఁగడు వింతగఁగనఁబడుచున్నది!

గడు — స్వామీ! యిన్నిదివసములనుండియు వానిపై నమిత్ర ప్రేమను జెలఁగుచున్న మీరేల యీ యహంబున నింతకినుకఁగొను చుంటిరి?

బల — అదీ మీరేఱుఁగని విశేషముకాదే! యేయశంబును గూర్చియైన నాదుత్తనుఁడు నాకు వ్యతిరేకంబుగనే సంచరించుచున్న వాఁడు వీనినఁగూర్చి పెక్కువత్సరంబుల నుండియు నేనంతయోమ నంబున భువంబును భేదము నొందుచునే యుంటిని. అతుంటరిలెక్కలే క్కు వయగు నకార్యములాచరించుటచే నామానస మీరీతిమారినది.

గడు — అతఁడొనర్చిన యకార్యమేయ్యది?

బల — ఇయ్యది యశి వేరుగఁ దెల్పవలయునా?

సీ. సతిమాటఁజెల్లింప ♦ శక్తినిలోబోరి

పారిజాతము నింటఁ ♦ బాతినాఁడు

మంచిముత్యమువంటి ♦ మించుబోడినుభద్ర

గతిలేని నదుమెడఁ ♦ గట్టినాఁడు

కౌరవేంద్రునిఁ దల్పి ♦ కయెధర్మసుతునిచే

నెలమి యాగమును జే ♦ యించినాఁడు

మఱఁదియో శిశుపాల ♦ మతిమంతు నహ!నిండు

సభలోన వంచింది చంపినాఁడు

గీ॥ పెద్దవారిమాటలఁ జెవిఁ ♦ బెట్టఁబోఁడు

కౌరవుల క్షేమమినుమంత ♦ గాంచఁజెందు

ప్రాలుమాలుచుఁ బంచల ♦ పాలుసేరు

పాండుసుతులన్నఁ బడిచచ్చు ♦ వాఁడు భునుఁడె?

గడు — మీపల్కులుచాలవఱకు యథార్థములే. అతఁడీ యం శంబుల నెల్ల మనకు మేలులే నల్పననుట నిక్కువము.

బల — సుదామా! నీవేమని యెదవు

సుదా — దేవా! పిన్ననాటనుండియు మనకృష్ణుఁడొనర్చిన లీలల మనమెఱుంగమా? మనవానిని మనమే నిండించుట యొప్పును నాయని యిండుక శంకించుచుంటిని.

బల — దురాత్ములగువారు పరులయిననేమి మనవారలయిన నేమి? అట్టివారెల్లరు దండనాస్థులనియే నమ్ముడు.

గదు — అట్లున వానికేదయిన శిక్ష యొనర్చెదరా యేమి?

బల — తనకు జ్యేష్ఠుండనగు నా యద్వితీయప్రభావమించుకయుఁ దెలిసికొననేరక నన్నావంతయు నెంచకయే మదనుపమానతీవ్రహాలాయుధనిశిత ధారాప్రచండరుచులఁ దలంపకయే విజ్ఞప్తిగచు పూజ్యులగు మజ్జననీ జనకలయిన దేవకీననుజేవుల గర్భంబులఁ జెఱువ నఁదగ్గించిన యాకృష్ణుఁడు నునమహానభాస్థానగంభీరవారాశికల్లోలముల నొక్క బుద్ధుడమాత్ముఁడయినఁ గానేరఁడనియే విశ్వసింపుఁడు. ఆ మాయాగుఁడని నా భార వోరమానను నిట్లుపై నిగుఱుంతయు సరకునేయఁజాల.

సుబా — మీవంటి పరాక్రమశాలురకును, సర్వజ్ఞులకును నింతకోపంబు దగునా?

గదు — దేవా! యిండుక శాంతింపుడు.

బల — ఈ యంతమున శాంతిపై రవంతయు బ్రాంతిఁ జెందకుడు. (అని కోపముతో) వాని పాపముఖంబు నీ బలరాముఁడిటీవలఁ గాంచఁ దలంపఁడనియే యెంచుడు.

ఈ సారెకు వేయి దుష్క్రియల ♦ నల్పఁగ నెంచుచుఁ జెద్దవారలకా
మీఱుచుఁ గేరుచుఁ బరమ ♦ నీచుని భంగిని సంఘరించు నా
కూర్మమతానుకూలు నల ♦ కూశనుగృష్ణుని నీనభాస్థలికా
జేరఁగనీయరాదు వడిఁ ♦ జెప్పఁడు వానికి నీ యుదంతమున్ ||

ఈ నాయుత్తరువు సతిక్రమించినచో నెంతయు విషమించునని కూడ

వానితో నొక్క నక్కాణి పులు ఇంక వెళ్లుదు (అని తొందరగా నభయించి వెడలును.)

(అందరు నిష్క్రమింతురు.)

పశ్చరంగము కృష్ణుని భవనము.

కృ — (ప్రవేశించి) ఆహా! యేమి యీ దిశి? అక్కో, డీ తరుణంబునకు నాకడకు వచ్చెదనని తెల్పియు రాకుండుటకు హేతువేమి? మద్భక్తాగ్రగణ్యుడగు నానుగుణకృతి యాటం మును గల్గినచో నేతెంచ కుండునా? (అనియించుక నేపుండి) యీ దివసంబున సర్వానూ త్యవర మహిమంశల నాధపరివేష్టితమగు సభ సాగింపఁ బడునని యాకర్షించితిగదా! అయ్యది యే సమయమునుండి యారంభింపఁబడునో కూడఁ దెలిసికొనఁ జాలనగుటని. ఏమీ! అక్కోరు, దురాకపోవుటనరియేకదా నిత్యాచారాను సరణిని నన్నా యోగంబునకు రమ్మని పిలుచుటకెంతయు లేరైనను గూడరాకుండిరి! అయినను దత్తరక్షేల? ఏది యెట్లయిన నక్కోరు, మాత్రముదప్పక వచ్చునని, యే సమ్మేదను (దూరముగాఁజూచి) అదిగో! యెవ్వరో యిచ్చట కే వచ్చుచున్నట్లున్నది! అతడే యయి యుండనగును.

గడు — (ప్రవేశించును) అహహా! (తనలో) తుదకిచ్చటకు వచ్చితిని గాని యీతనికా విశేషమేకీయఁ దెల్పనగును? అనమానప్రభాయుతుండగు నా హలాయుధధారుని యనుమతి నతిక్రమిండుట ముసహాయముగదా!

కృ — (అటులిటులుచూచి దగ్గరకు వచ్చి) ఓహహా! గడు నివలెనున్నది! రమ్మ.

గడు — నచ్చియేయుంటినిగదా!

కృ — ఈ యాననంబునఁగూర్చుదుము.

గడు — కృష్ణ! యెల్లపుడు నీచైతన్యవలె నిన్నుంజ్ఞాయుండు నా యక్కోరుడేల యిచ్చటఁ గాన్పడఁడయ్యె?

కృ— వానికొక కే నేనింతవరకు నీభవనమున నీమాడ్కి వేచికొనియుంటిని.

గదు— అట్లయినచో నెచ్చటికైన జననదుర్మంతుండవ అతివా?

కృ— అవును. ఈదినంబున నానాభూనాధాగ్రేనరులును నకలమంత్రపుంగవులును మనసభకగుఁడెంతురని తెలియవచ్చినది.

గదు— ఇచ్చట నీవంటరిగనే యుంటివే! ఆయా నరాధీశులును, సచివులు నికను గారేల?

కృ— వారితావున కేల యే తెంతురు?

గదు— మతెచ్చటకుఁ జతురు?

కృ— రాముని సభాస్థానంబున కే తెంతురు.

గదు— నిన్ను చ్చటకుఁ బిలిచి, కొనిపోవ నెవ్వరైన వచ్చి యుండిరా?

కృ— అందులకే కదా నీవే తెంచియుండువు.

గదు— అందులకెంతమాత్రమును గాదు. నీకుఁ గేవల ప్రతికూలమగునట్టియు నించుక విషాదకరమగునట్టియు, బలరామచంద్ర తరశాననవచోనరణి నీకుఁ జెల్పుటకైత్రెఱిగినఁ దత్తరపాటునఁ బుత్తెంచితిని.

కృ— ఏమీ! నాయుద్దేశంబునకు విరుద్ధమగు సంగతినా తెల్పదవు! ఏదీ చూతము.

గదు— స్వామీ! యంతవఱకు రాముఁడు నిన్నుగూర్చియే వివిధాహితవచనంబులనాడినీవొనర్చిన మహాకార్యములనెల్ల జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొనుచు నెందులకో మండిపడి పరుషభీషణభాషణంబుల నుచ్చరించి నిన్నొకొల్వకూటామునకు రానీయవలదనియుఁ దదాజ్ఞఁగల సందేశమును నావలన నీకీరీతిగ నంపె. తెల్పఁజాలక— తెల్పఁజాలక వెనుఁజీసియు దుడకు నీకెట్లుచెల్పితిని.

కృ— ఏమి యీవివేచనము! ఇదియంతయునిజమా! లేక

యన్మతమా?

గదు— నీకడ నన్మతమాడ నానోకెట్లాదును?

కృ— సోదరుడయ్య రాముడేల నాపయి నింత కిన్న వ హించెనో తెలియకున్నది!

గదు— కూర్కొన మహాదానవాద్యనేకదైత్యబృందములఁ జిందుపఱచి సర్వయాదవ జనానీకములకు విందొనఁగూర్చిన పుణ్య మూర్తివగు నీయందుననే యారాముడమంద కుపిత కందభీతహృద యుడయినందులకు మాకెల్లరకుఁజాల నిచారకరముగనున్నది!

ఉ. గువ్వన గువ్వనక జడలు * గుమ్మిన వక్కసమీరునాదిఁగాఁ

గువ్వలుగాఁగ రాక్షసులఁ * గూళలఁగూర్చుల మున్నుగూర్చియీ

చొప్పన వీగ కెంతయు వ * సుంధర తేమముఁగూర్చినట్టి ని

నివ్వదు లెక్కనేయఁవాఁ! * యెప్పఁగిన్మదిఁ దాఁడలంచెనో॥

సర్వదనజవీరవృత్తపరివేష్టితాహీనఘోర మహాటవీరంగసలదవాగ్నుం డవై, నిఖిలగోగోపగోపికాపురరక్షణుండవైనభవత్కృతోపకారచయ మహాఘంటులబడసి యిప్పటికీ ద్వారకాపురవరమున నిభృంగి భద్రంబుగ నిద్రించుచున్న కతన నీతనికింత గర్వాతిరేకముచేకూటినది.

కృ— పాపమాతఁడెంతబేల? సర్వమెఱిగియు నవ్వడఁపడి మాడ్కి సంచరించుట యాతనికి సహజమేకదా! కానియి (అని గదుని వంకఁగిరిగి) గదుఁడా! నాకు జ్యేష్ఠుడగు వానిమాట జసదా టననియు మనమున సిగ్గొందితినియు వానితోఁ దెలుపుము.)

(అనినిమ్మగిరించును.)

గదు— తుదకెంతయైనది? బహరామకృష్ణులకిర్వక్తభాతి నన్యోన్యకలహమిఁకఁదప్పక సిద్ధించును. ఈకృష్ణుడసాధారణప్రజ్ఞా వంతుఁడు. అయినను సోదరునియెడఁదొందరపడి యాతనికి ముష్టు గలిగింపనెంచునా? ఏమో! యెవ్వరెఱుంగుదురు. కానున్నది కాక మానదు కదా!

(అనినిమ్మగిరించును.)

ద్వితీయాంకము.

ప్రథమరంగము.

సత్యభామా శయ్యాగారము.

సత్య — సచ్చెలులారా! యీనాటి శయ్యాగృహాలంకార మంత చిత్రముగ నున్నదో పరికించితిరా?

అర — దేవీ! జగన్మోహనాకారుడగు శ్రీకృష్ణుడిట్టి దీని నీ సమయంబున సరసినచో మేను మఱవకుండునా?

సత్య — తనమేను మఱచునో లేదో తెలియదు కాని నన్ను కూర్చొనివుంటికి, దా మఱచెనని యే భావించెదను.

బృంద — ఏమల్లునుచుంటివి?

సత్య — అలడింతదనుక దుక్కిరింపించిరంబుననే యున్నట్లు నీ వేకడా తెల్పియుంటివి.

బృంద — నేనచ్చట పానిని, గాంచినందుననే యారీతి నీతోఁ జెప్పియుంటిని.

అర — విఖిలకారతామసోహరుండగు నా గోపాలుఁ డొక చోట నుండునని యుద్దేశించుచుంటివా? ఒక్క-దినమందుననే రూతని నే నెన్నియోసారులు మిల్చివిడమండిరంబునను నా తరుణముననే కాళిందీ కేళీగృహంబునందును, నాసమయంబున నేజాంబవళివిడనమునను నావేళనే లక్ష్మణవక్షస్థలంబునను, సాయదనుననే భద్రానిద్రాగృహము

నను నింక ననేకస్థలంబుఁ జెలఁగుచుంట నేను దనివారఁ దిలకించియె
యుంటిని. అట్టివానికి నీవాక్కలెక్కయో?

బృం— (అరవించివైపునఁజూచి) నన్నెల్లీ! నీవట్లనవలదు.
మాధవునకు మనదేవియందునఁ గలయంతటి యనురాగముకే తెలివ
యందును లేదని నేను ముమ్మాటికిఁ దెల్పఁగలను.

సత్య — సఖియా! బృండా! నీమాటలే యథార్థంబులయిన
చో నాకడేల యింతవఱకు మనగృహంబునకు రాఁజాలకుండను?

బృం— అదియెవ్వరెఱుంగుదురు? రుక్మిణీభువనంజరంబున
బ ధిపఁబడిన యాయుమకీరమీఁకొమ్మకడ నెల్లు వ్రాలఁగలదో
తెల్పుమా!

గీ॥ మాయాదారి రుక్మిణీ బహు • మంత్రములను
గట్టి వానిని నిసుమంత • గడలనీక
కట్టెమట నిల్పుకొనెను మీ • కంబుమీఱ
నెట్టులాభుజంగుడిటకు • నేగుఁడెంచు!

అర— దేవీ! యేల యూఱక లేనిపోని యనుమానములఁ
బడి యాదేవునకు నీపయిఁగలకూరిమి నీరీతిఁ దరుఁగఁ జేయించుకొన
సొచ్చెదవు? ఒక్క తుణము మిన్నకున్న చో నా పన్నగమర్దనఁడు నీ
సన్నిధినిఁ బ్రసన్నుఁడు గాకుండునా? నీవిలువయు, నీసౌందర్యాతిశయ
మును, నీవాక్యవత్కృతియు, నీశృంగారవైఖరియు, నీ తెలివి తేటలు
ను నీవే యెఱుఁగక బేలవగుచుంటివి! (అని దిక్కులఁజూచి) అదిగో
యెవ్వరోవచ్చుచున్నట్లున్నది! ఆ సవ్వడి నాలకించుచుంటివా!

సత్య— బృండా! నీవావలకరిగి యా వచ్చుచున్నవారెవ్వ
రో చూచివచ్చెదవా?

బృం— ఇదిగో! వెళ్లుచున్నాను (అనివెళ్లును)

అర— అతఁడే! కృష్ణుఁడయినచో నీ మనస్సంతోషమారును
గదా!

సత్య— సంతాపమారుటయే కాక సర్వమునోభిప్సితంబులు ను దీరుననియే నమ్ముము.

బృ— (ప్రవేశించి) దేవీ! ఆవచ్చుచున్న యాతడు గోవిందుడే. ఇత నీ కోపముదనివారఁ దీర్చికోసము. అరవందా! రా రమ్మ

(బృదారి విదలిద్దఱు నిష్క్రమింతురు)

సత్య— ఇప్పటికిగదా నాప్రాణేశ్వరునకు నాపై మనస్సు గలిగింది. రామ్మ. ఇంతవఱకు నన్ను మఱచి యున్నదకుఁదెంచు చున్నందులకు వీనికిఁ దగిన నప్రతివర్తించెదఁగాఁక (అని ముఖముదీర్చి కొని కోపముతోఁగూర్చుండును.)

కృ— (ప్రవేశించి సత్యభామన జూచి) ఏమి? యీవనితా మణి యిట్లుసంగీత్యతాంతరంగమై మిన్నకుండుటకుఁ గారణమేమయ్యుండును? అవదినమును మున్న ననువచ్చుపరికి జలివిలివలుకులఁ దేయబాలురు కైవడి నాతో నమితసంతోష సల్పఁబలు నాడుచు, నాహృదయమునకు సంపూర్ణాప్లవమొసఁగూర్చుచు బరఁగెను నీపె యీధిగి నలుగురుకు హేళువెద్దియో! నేనుగవెచ్చిని! ఈవిధమున నీ ధానిలుటకిని యొకింతయో! (అని సత్యభామ కేదురుగలిల్చి)

చ॥ చెలియరీ! రేల నకొగనక ♦ చెక్కిలిహస్తము కేర్చి సిగ్గునకొదల నినుమంత పందికొని ♦ తల్పపు నన్నెదఁ జేర్పజేల? నీ లలితవ హామనోహర వి ♦ లానము వీరముఁ జూపవేల? హా! యలిగి నొక్కొక్క నీరుగల ♦ యాశనుడెల్పిన దీర్ఘకుందునే॥

సత్య—నన్ను బ్రోయనీ యని పిలిచెదనేల? నీచే నట్లు పిలిచించుకొనఁబడుట యార్యశ్రవణిఁ జెల్లినది కాని నాకోటిఁ జెల్లును? నునచచ్చట మాటలిచ్చట యను సంగతి నేడు నాఁగెద యథార్థమునఁబడి.

ఉ॥ ముద్దులనందు ముక్కువిరు ♦ పుల్ మిటియుందును మోహముల్
[వగల్

వద్దులెనందు సంతతము ♦ బద్దములిందు రసప్రసంగముల్
విద్దులు నీటులందు జరు ♦ వింతలుగంతులు నిందు జాలునీ
సుద్దుల నేనెఱుంగుదును ♦ బోద్యములయ్యెడు రుక్మిణీసభా!

(అని బుగ్గఁ బోటుబొడుచును.)

కృ— పాశ్రేణి! నేనురుక్మిణీసఖుండనుగాని నీకుమాత్రముగానా?
అపేక్షేమి తీపి మేపియుంటిని? నీకేమి చేదుమేపితిని? పైబెచ్చునిన్నీ
ఘనతర బుగ భావించుచుండలేదా? నీముచ్చటలగుర్చియు నీపొంద
ర్యాతరేకమునగుర్చియు నీయకాన్నత్యమునుచియు నేను గావించి
న ప్రియకార్యపరంపరలనైన నొకసారి జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చికొనుము.

సీ॥ మున్నునీజనకుండు ♦ మోపినవిందకై
పడరానియిడుమలఁ ♦ బడఁగలేదో?
నీ కోర్కె నెరవేర్పఁ ♦ బాకారితోఁదొల్లిఁ
బారిజాతమునకై ♦ పోరలేదో?
నీముద్దుఁజెల్లింప ♦ నెమ్మి నారదమహా
మునఁగొల్పికిష్టముల్ ♦ పొందలేదో?
నీయందు ముక్కువన్ ♦ జెందినీమితిమీఱు
టలనెంచకయెమది ♦ నలరలేదో?

గీ॥ యొకటి రెండు మూడననేల ♦ యువిదనీకు
నాతనుపుధారవోసితిన్ ♦ గాదె! యట్టి
నన్ను సర్వవిధంబుల ♦ నెన్నేపేమఁ
గూడి కనులార నొకసారిఁ ♦ బూడరాదో!

సత్య— ఈపల్కులకేమి? ఒక్కదినసంబున నన్ను సంతో
షమహామహాజశాఖాగ్రంబున నునుచుటయుఁ దరువాత నొక్క
యుగము దుఃఖవాస్థిని దోయుటయు నీకుఁజెల్లినది!

బ॥ వె॥ “అదివారముందు ♦ నందలంబును నుజీ
 సోమవారముందు ♦ జోలే” యనెను
 శార్యపదమునెంచి ♦ యాచరించుచునుంటి
 పహహా! నేను చుల్క ♦ నైతినికు॥

కృ—ప్రేయసి! యిది యేటిమాట! నే నేవిధముననైన నీకు
 లోపము గావించియుంటిరా? ఆకారణంబుగ నేల యీమాడ్కి
 నల్కజేడి నాతో సంతోషమాననవయి వల్కనొల్లవు!

సత్య— నీకు నాయుండభిమానము శూన్యమైనను నీవచనం
 బులతీరును వేషమును యధావిధిగ నలరుచున్నందులకైన నలరు
 చుంటిని!

గీ॥ భువనమున లేని యిచ్చక ♦ పుణ్యలుకులు
 కలుకులు వేషమింతి క ♦ ల్గుటయె కాని
 ప్రేమ లేదయ్యె లినుమంతి ♦ ‘విగ్రహంబు
 పుష్టిఁనైవేద్యనప్తి’ యక ♦ పోల్కి నహహ!

కృ—పోనిమ్ము మద్దలాలికెడు నొకమాటనైన నాడితి
 వి! ఇంతటనయిన నీ చలమువీడి నిశ్చలమది నన్నాదరింపుము.

సత్య— నీకెచ్చటెచ్చట మచ్చికగల మచ్చకంటులు గలరో
 యచ్చటనే నీ నిద్రినరీతి నీ యిచ్చకంటుల నుచ్చరించి కాలము
 బుచ్చుము.

కృ— చాలును. ఇదియాతుడకుఁ జేల్పితివి? మనోనాథుని
 తో నిట్లనుట నీకుఁదగునే?

సత్య— లేకునదియే కాన నీకుఁదగినలెఱఁగునఁబలికితిని.

కృ—అట్లయిన నా కడసారి ప్రార్థనమునయిన సంగీకరిం
 చుదవా?

సత్య—అంగీకరించుటయు, ననుగ్రహించుటలును నీ వశము
 ననేమున్నవి కదా! ఇంతకును నిన్నననే?

మీ జాతిని విశ్వసించ గూడదు. చనుము.

కృ—ఓ హూ! మీ జాతిని గూర్చియే యెంచుచుంటివా?
మా మాదవాన్వయము నీకింత చుల్కునగఁ దోచుచున్నదా?

సత్య— కాదు. మీ పురుషజాతిని నమ్మరాదని నాయు
ద్దేశము.

కృ— మీస్త్రీజాతిని మాత్రము విశ్వసించగలుగా? (అని
తనలో)

ఉ॥ కూరిమి యున్నయంతవఱ ♦ కుక'బ్రియ! నెచ్చెలికాడ! మోహనా
కార! మనోహరాంగ! యు ♦ కమ్మనివల్కుల నాదరించి యా
కూరిమితగ్గనేనిఁ దుద ♦ కున్ గనులేనియు నెత్తి చూడఁజో
రీ రమణీమణుల్ పురుషు ♦ లెన్నఁడు నమ్మఁగరాదు వీరలక॥

కృ— మఱియు నిట్టివారలు మాటిమాఱికిఁబట్టుదలలకును
బంతములకును బుట్టినిండ్లు. వారిమాటలు చెల్లిన మనయాటలుచెల్లు
ను. లేనిచోఁ జల్లిగవ్వకయినఁజెల్లనేరవు! పదఁపడి నొకవేళ మనము
చెల్లించినను నయ్యవి గతజల సేతుబంధనములు. ఇట్టికాంతల మానస
ములు పయోముఖవిషకుంభములు! గోముఖవ్యాఘ్రములు! శరవన
సంఛాదితగంభీరసరోవరములు! దద్దురస్వరదర్శికరములు! వేయేల?
ఇట్టి కామినీసంఘటనమునకంటె బ్రహ్మచర్యంబుమేలు.

సత్య— (కోపముతో) ఇట్టి పనికిమాలిన యువన్యాసముల
నిచ్చుటకుఁగాఁబోలు నిచ్చుటకరుదెంచుటకుఁ గారణమయినది! ఇంక నీ
సత్యభామ యసత్యభ్రమయనియే భావించుము. (అని లోని
కేగును)

కృ— ఏమి యీ సరసిజాతన సాహసము! ఈవె నైజా
మెప్పటికి నొక్కరీతిగనే యెప్పుచున్నది! ఏనికింతటి గర్వాతిశయము? ఈ
నొసంగినవాడనునేనే. గోరుచుట్టుపెటోకఁ టిపోతునునట్లు కామునిమీదను
నొందిన పరాధపమునకుఁ తోడుగ నీవడతిచ్చే గూడదు. పరాధపమునకుఁ

బడితినిగదా! నీరలనననేల? ఇవియన్నియు నా బేలబీసమువలననే చేకూఱుచున్నవి. కానిమ్మ. ఇందుల కేమయిన మార్గమూ హించియూ రామునియొక్కయు నీరామయొక్కయు గర్వమహానలంబుల నార్పఁ బూనకున్నచో సామాననమింకఁ గుడుటఁబడనేరదు. అప్రియత్న భిన్నుడె సల్పెదఁగాక! ఈ కృష్ణుని సామాన్యనదనివలె భావించి యిబ్బంగిఁ బెచ్చుకొంటుండుకుండ మిన్నకుండుట గర్తవ్యముగాదు. (అని తల నూచి గదివంకఁజూచి) భామా! జ్ఞాపకముంచుకొనుము. ఆ రుక్మిణిపై నీకుఁగల యనూయతయేకదా నీ కీర్తికిఁగళంకమును దెచ్చుచున్నది! నిన్నా యన్నమిన్ననన్నిధినిలిపి మఱియుక సారిచిన్నబుచ్చు కున్నచో నేను వెన్నుఁడనుగానునుమా!

(అనినిష్క్రమించును.)

ద్వితీయరంగము.

శ్రీకృష్ణుని రచ్చచావడి. కృష్ణుఁడుగూర్చుండును.

కృ—

ఈ యాచుచు నూలుకుంటివా! • చోద్యములన్నిటిఁ గన్నులార, నే
తేటనవో మెట్టిదిదాని! • లేమకు రామునకిట్లు నాపయిన
వోదెనుకోని మేనతిని • దొక్కడ వారలగర్వచుంతయు
వేదిన భావమున్నెక్కియిక • వేగిరపాటున సల్పకున్నచో.

మత్స్యభావము నంతయు నెఱిగియు నాసాదరుఁడైవడి ననుఁ
గూర్చియూ పథాస్థానంబునఁ దూలనాడుటకుఁ గొంత సహింపఁజాల.
నాచి కేవలమొక్కయఁ గేవలలక్ష్మీస్వరూపిణియగు రుక్మిణిమహామహి
మఁబడినవారలకయఁ సత్య నాకవృత్తి లేక మార్గంబునఁ బ్రవర్తిం
నవలయును నుండునని నోర్వఁజాల. అభీష్టకరమాజాతికయము

మత్తులాభారనమథుంబునఁ దొల్లి నీ జాన యెఱిగియే యుండియు
నాపెను నిత్యమును మాపించుచున్నందులకు నాకబ్బురమగుచున్నది!
ఇక నేమి గావింపనగునది?

(అంతటఁ జెరిల్లోనుండి)

దావా— కృష్ణమహాప్రభూ! యేలినవారిదర్శనముకొఱకు
నారదముండింగులు విచ్చేసి యున్నారు.

కృష్ణ— (ఉలికిపడి) సబాసు! ఆతఁడు మంచి తరుణ
ముననే వచ్చెను! (అని ద్వారమువంకఁజూచి) వానికేమియు
నాటంకమును గలగఁజేయకుము. (అనితఁలో) ఈతఁడు నా
యుద్దేశమునకుఁ దగిన ప్రక్రియఁ దప్పక తెల్పఁగలఁడు. మంచిచి.
బాగు.

(నారదుఁడు ప్రవేశించును)

కృష్ణ— (ఎదురుగఁజని) ఓహో! నారదా! వచ్చితివా!
(అనికాఁగిలించుకొనును)

నార— నీవంటివాని దర్శనార్థమీ ద్వారకాపురంబుంకు
వచ్చుట యొకయాశ్చర్యమని తలఁచుచుంటివా? నీ యనగ్రహ
మున్నచో దినమునకుఁ దొంబది నారులయిన వచ్చినినుఁ గాఁచుచు నీ
యొందును.

కృష్ణ— అట్లయిన నీవయిన నాకుదయలేదని తలఁచు
చుంటివా?

నార— అట్టిప్రేమ నాయెడఁ గ్రియాభాగమునఁ గూడ
నవ్వడప్పుడు గాన్పించుచున్నతరిని గదా నీకు నాషయిఁ బరిపూర్ణాను
భాగ మున్నట్లు విశ్వసించఁగలను!

కృష్ణ— ఓహో! యేదయినగోర్తవిశేషమును తెచ్చితి
వా యేమి?

నార—నీ వెలుగుని విశేషమెద్దియును గాదు. నీ యాశి తు లశేషమదోన్మత్తులయి పరమపురుషులగుకాక లెక్క నే యకమితిమీఱుచున్నందులకు నా కక్కజమగుచున్నది!

కృ—అవునువును. (అని తనలో) నా సోదరుని ప్రతిష్ఠా లాపమును నానత్యభామాప్రతికూలమానసమును నీతఃజాతీగియుడు ను గాఢబోలును! అయినను గనుగొనెద. (అని నారదుఃవంకజూచి) అజతనయా! నీ యాడినమాటల యర్థమేనెఱుగుమను. ఆయా ప్రతిఫలముల ననుభవించువాడగు నేనయి యుండ నీవేలయల్ల లాడెదవు?

నార—ఏమి! యాగరుడోన్మాదానలంబు వీనికిఁగూడ సోకి యుండునా? (అని కృష్ణునివైపునఁజూచి) దేవా! ఆయా దుష్ఫలము ల ననుభవించెను వారమును ననుభవించుచున్న వారమును మేముగాని నీవెన్నటికిని గాఢాలవు.

కృ—ఏమట్లనుచుంటివి! మా రామనివలనఁగాని లేనిచో సాతాజితివలనఁగాని నీకు నేమయిన రాయిడి గల్గినదా?

నార—వారలవలన నాకెట్టి యారాటమును గల్గియుండలేదు. ఒకవేళగల్గినను దాని నొకమేలువలెనే గణించి యుండును. నే నంతటి భవ్యుండనుగాను. ఒకపక్షికులాధమునిచే నేను ద్యూప్రా యంబుగఁ బరిగణింపఁబడినందుల కెంతయును బొగులుచుంటిని.

కృ—(తనలో) ఏమి! పక్షికులాధముఁడా! ఒకవేళ గరు డుడైయుండునా? (అని నారదునివైపునఁజూచి) అట్టిసంగతి యే లోకంబున నెప్పుడు జరిగినది?

నార—వైకుంఠంబున నీయాదిమూర్తియగు శ్రీమన్నారాయణుని నేను సందర్శింప నేగుతరి నచ్చటివారెల్లరు నను సన్మానింప నొకమూల తెక్కలు గూలిన కొండవలె గదఱక నాతో సకారణం

బుగఁ గఱవ్యమునకుఁ గాలుద్రోవ్వనొచ్చి, నిర్లక్ష్యవీక్షణులు నను
వీక్షించుచు నించుకయు నరకునేయక నన్నుఁ బలురీతులఁ దూల
నాడిన యావైనతేయునిఁ దలఁచుకొనిన నాయొకలు మండ్లుమన్నది.
కానినే నేమి చేయఁగలను?

కృ—అట్లయిన నాతో నీసమాచారమును తెలుపుటకా
యగుదెంచితివి?

నార—తెలుపుటకే కాదు. నీమహిమచే వానిమనంబు
నీటఁగలుపుటకుఁగూడఁ దలఁచినచ్చితిని.

కృ—మన యిరువురి సంగతుల నాలోచించుకొనినచో
లోలుమద్దెలల సామ్యంబుగఁ దోచుచున్నది!

నార—మహానుభావుఁడవగు నీచే నాతో ననిఁబోయియున్నట్లు
యెందులకు?

కృ—ఎందులకా?

నార—నేరంబేయును జూపకే నను మహా • నీమండనంచుక మహి
జోరాత్ముండినటంచు దుష్టుఁడనటంచుక బెక్కుభంగులగడున్
మా రాముడు దృఢీకరించి సభకు • రాసీయవద్దంచుట
సాదుల్ నొక్కి వదించెనంట యిదియా • సన్మార్గమవ్వానికా?

అమాటకేమి కాని; నా ప్రేయసియును సాతాగ్రిజితియు నేటినుండి
నా మాటఁ బాటించక వ్యతిరేక మానసయై నిట్టివిగుచున్నది.

నార—ఇందులకే నీవితల తల్లడ మొందుచుంటివా? పొదిర్వుకు
నీవారలేకారా? నీవారివలన నీకెట్టి చిన్నతనము గల్గినను
బ్రహ్మాదమేమి? పెరివారలవలనఁ జేసూరినపుడుగదా నావలె భేద
యొందుట దగును.

కృ—సత్యమును, సన్మార్గమును దప్పి పోవర్తించువారలు
నావారలైననేమి? ఇతరులయిననేమి? విన్నలయిననేమి? పెద్దలయిన

నేమి? వారలకుఁదగిన ప్రతిక్రియఁ జేసియే తీరవలయును.

నార—అట్లయిన నా నాగాంతకునిఁగూర్చి కూడ నేమయ్యె?
గావింపఁదగును గదా!

కృ—నిన్న నేడు తిరస్కరించినవాఁడు తేవు నన్నును
తిరస్కరింప నెంచెనువాఁడేయనినమ్ముము.

నార—అవునవును. కాని, యా దుర్మార్గుని గర్వము
నెట్లడంచెదవు?

కృ—కోటను బాగుచేసికొనినవిదవఁగదా దేశమును బల
జేయుట! అవిధముననే తొలుత నీయుద్ధయుల గర్వపరిహార
జేయవచ్చు. యనంతరము వానినిఁగూర్చి యాలోచింతము. వీరల మద
మెట్లుజేంపఁగలను? (అనితలోచించి) అవును. తరుణమునకు బాగుగా
జ్ఞప్తివచ్చినది. కాని-వానినిచ్చటికెవరు తోడ్కొని రాఁగలడు?

కృ—ఎవని?

కృ—తొల్లి నేను దశరథరాముఁడనై వెలసియున్న నమ
యుమున నాకమితభక్తుండై నన్ననేకరతుల నిత్యమును గొల్చి ప్ర
ప్రభావతిఁగాంచిన వాయుతనూజుఁడయిన యాంజనేయుని.

నార— (చిఱునగవుతో) ఆతఁడంతబలశాలియా? ఒకవేళ
సత్యభామాజలరాములఁ బరిహసింప గమరుఁడే యనుకొందము.
కాని, యా యమితయోజనదీర్ఘవక్షవిత్తేవసంజాతజన్మునిలో
ద్వారకాండకాండచండోద్దండబలుండగు నా నాగాంతకునిమీఱఁ
గలఁడా?

కృ—మీఱకేమి? ఆ యాంజనేయుని బలవరాకృతూది
గుణముల నీ వెఱుంగవ? ఆతఁడు వైరిజనభరితకోపనీకుహరమును
జూయఁ బ్రశంసకాల మహాసముద్రుఁడు. నిఖలశాస్త్రసర్వజ్ఞనిచయ
నిబడనీరథనిర్మదనాఖండచండజన్ముమారుతుఁడు. శమదమనీయ
వైరాగ్యకౌశల్యప్రముఖ సుగుణవరంపరలకుతావు. ఇంతియ కాక,

నీ॥ పిన్ననాటన సూర్య • బింబమున్ మింగంగ
 మింటిపైకెగసిన • పేటియతఁడు
 గంభీరతమలవ • కాంభోనిధిని నొక్క
 గంతున దాటిన • భునుడతఁడు
 పదిసోళ్లబడి రక్త • వాహినుల్ గారంగ
 దశకంతునొంచిన • డండియతఁడు
 కొండల పటచేతఁ • ఁండులుగాబట్టి
 విసరివైచిన మహా • విరుడతఁడు

గీ॥ నకలలంకాపురీ నిశా • చర మహిజ
 బృందసాంద్రహూరాటవిపితిహాసాత్మక
 డార! యతఁడెన్న సామాన్యుఁ • డాన? సుగుణ
 మంతుఁడు మతిమంతుఁడు హను • మంతుఁడహహ!

నార—అతఁడా రామావతారమునాటి వాఁడుగదా! ఇత
 పఱకు జీవించియున్నాడా?

కృ—ఆ మహానుభావుఁడు చిరంజీవి యని తెలిసికొనుము.

నార—అట్లయిన నాతఁడిప్పుడేసలఁబున నేరీతి భాసిల్లు
 చుండును?

కృ—ఆ నా శత్రుగ్రాగ్యుఁడు వానరశ్రేష్ఠుఁడని నీవెఱిగి
 యే యుండువు. ఇప్పుడు హిమవత్పర్వతకంఠరమున రామమూర్తి
 నిఁ గూర్చియే ధ్యానించుచుండును.

నార—అట్టివానిని నూతక పల్కరించినచో నా గరుత్మం
 తునికిఁ గావించఁబడునది నాకేయోనరింపఁ బడునేమో!

కృ—వానిని నీవు మాటాడించవలదు. (అని యించుక
 సేపుండి) మఱచితిని. వానికి ద్వాపరయుగంబున రామరూపమున
 దర్శనమిచ్చుటకు నాచిత్తము కడుఁదల్తెరిలుచున్నది. కానఁ దోడ్పొని
 రమ్ము. ఆవల సలుపఁబడు కర్తవ్యము నేనే యాచరించెదను.

నార—కృష్ణా! బాగు! బాగు! నా మహాలీగానకాళలము
 ఘోవాకాళిలో నాతని నినుమంత ముంచి మేను మఱచునటులొనర్చి
 యల్లన వెంటనే కొని వచ్చెదను. నాకింక సెలవొనంగుము.

కృ—జాగ్రత్తగఁ బోయిరమ్ము. అతఁడు రామభక్తుఁడనియెడు
 మాట మాత్రము మఱవకుము. వానికడ వేతేవ్రీసంగమునుఁ దెచ్చె
 దవేని నిన్నాతఁడువిడిచి పుచ్చుటకల్ల. బ్రహ్మయొక్క పేరుఁదెల్పి
 నను రుద్రునిఁ దలఁచుకొనినను దుదకు నన్నించినను గాని యాతఁడు
 లెక్కనేయఁడనియే నమ్ముము.

నార—సరియే! యేమాడ్కినయిన వానిఁ దెచ్చుట నాపని
 వైఁబనులఁ గావించుట నీయదేభారము. (అనినిష్క్రమించును.)

కృ—తగిన సమయంబునకు వచ్చినందున నీనారదునిపైఁ దగిన
 కార్యభారమే వైచినాఁడను. అయిన నీతఁడామారుతిని వెంటఁబె
 ట్టుకొని వచ్చునోలేదో! ఒకవేళ నాతనిఁగైకొని రాజాలనిచో
 వేమిసేయనగును? ఏనికీఁగార్యసిద్ధియగుచనియే తోచుచున్నది. ఈ
 జలరాముని గర్వభంజనమా స్థనాగకుంజరునిచేఁ గాక వేతే ధీరుని
 చేతనయినను గానేరదు. ఇదియే రమ్యమగు మార్గమువలె గన్న
 ట్టుచున్నది. మంచిది. (అని నిష్క్రమించును.)

తృతీయరంగము - అడవితోట.

నార—(ప్రవేశించి) అశేషప్రేమదాంఘుండగు నావైనతే
 యు నొంకటకు నాకుఁ గలిగిన తలంపుచేఁ గదా యిట్టి నిర్జనప్రదే
 శంబుల, నిట్టిహోరాటవీధులంబులఁ గుమ్మరుచుఁ బ్రాసీమను వెద
 కుచు, నిఖిలగహ్వరద్వారంబులఁ బ్రవేశించుచు, సర్వనికుంజపుంజము
 ల సన్వేషించుచు, నిట్టి కాయకష్టపరంపరల నీరీతిసేను పొందవలసి
 వచ్చినది. అయిన నేమి? ఈతావు తుహినాచలప్రాంతమే యగు

యగుటవలన నాక్కిక సంతయో యాయావఘ్నము చేసినాడనర్హం. ఆవనచరసింహుడుగిచ్చక యీహిమగిరికి దత్తభాగంబుననే యల్లర్లునని శ్రీకృష్ణుడెంతకు మున్ను నాకుఁ దెల్పియుంటుచే నాకవ్వముకొల్పఁదికా లముననే ఫలించుననుట యథార్థము. అయిన నాభేదిబాడఁ దొంగిల్కిం తయుఁ దెలియకున్నది!

శాశ్వతమంబున నుండునో-గుహాయం • దే యొప్పునో-కాక నే

తేకొండం దనరాదునో యెచటఁ ద ఁన్నీక్షింతునో తోచదా

లోకారాధ్యుని మాట వమ్మగునో యా • లోచింపనాకోర్కెమా!

చేకూర్కగలదో హానిక్కియగునో • చిత్తంబెటుల్ నిల్పునో!

ఇంతేకాక యా బలవంతుండగు హనుమంతుండు శ్రీరామభక్తాగ్రే సరుండని వింటినే! ఆతఁడేచెంత నెచ్చటనైన నున్నచో నాయాశా దాహముదీర శ్రీరామ నామసంకీర్తనామృత ఝరీశీతలోన్నత భంగోపరిగ్రాగ భాసితసితఁడి రంబులయినఁ దోచకుండునా!— ఎచ్చట నట్టి సవ్వడి లేదయ్యె. ఆమహాత్ముఁడీసలము నకుఁ గడు దవ్వుననే యలరి యుండవచ్చును. తప్పక యీ ప్రాశస్త్యములనెల్లఁ బఠింపెదఁగాక. ఇంతలో వద్దార్థమొకదే! వక్షవృజాపతిచేఁ దొల్లి నాకొసంగఁబడిన వరప్రభావంబున నకల లోకసందారముఁ గావించుచున్న నాకు నొక్క యీ హిమాద్రి లెక్కయా? శరసహస్రమహిమభిషేక మొనర్చుచానికి నొకసారిగో మాభిషేకము లక్ష్యమా? కాచిమ్ము. ఓవైనతేయా! నివృత్తి యోజనకాయా! నే నెన్నియిడుమలఁబడియున్న నేయ్యెడలసనతఁగి యున్న మదమును గ్రోక్కింతుననియో ముమ్మాటకి నమ్ముము. ఈ బ్రహ్మభ్రతుఁడు నీకింతటనుండి బద్ధశక్తుఁడనియే తలంచు కొనుము. (అని యిందుక నేపూటకుండి) ఫహా! రాక్షసామము ఎలె వినఁబడుచున్నది! (అని నాల్గువంకలఁజూచి) మఱల నివృత్త దాకర్ణింపఁబడుట లేదే! ఆ పేరునిధినిబాట నేను బంబునాచులు

మనమునఁ దలఁచుటచే నట్లు తోచియుండును. ఒకవేళ నిజముగా నట్టి నామస్మరణంబును నలిపెడు నా దివ్యపురుషుండు నాకుఁ గట్ట దుటఁ దలస్థమయినచో వాని నెవ్విధంబున ద్వారకకుఁ దోడ్కొని పోగలను? నిఖిలదేవతానిర్జితమహాబలసమేతుడగు వానితో నభ్యంగి బ్రసంగింతునో తెలియకున్నది. తుడ కేది యెల్లువచ్చునో! అయినను భయమేలా? నామహతీయు, నాగానకి శాస్త్రీయును, నా దరినుండ జగంబున నాకేశ్వర్యమయిన నిర్వకమగునా? ఆ యారావ మూవైపుననుండి వచ్చుచున్నది కాన నాదిక్కునకే చని, యర సెదఁగాళ్.

(అని నిష్క్రమించును.)

చతుర్థరంగము.

హిమగిరిప్రాంతము.

(అంజనేయుఁడు గన్నులు మూసికొని తపమాచరించుచుండును.)

నార—(ప్రవేశించి) తుదకెట్లయిన నిచ్చటకుఁ జీరితిని. ఈ వల నెంత దవ్వేగవలయునో తెలియకున్నది. మార్గమయిన నిను మంతయుఁ గన్నడలేదయ్యె! (అని వలువంకలఁగని) ఘోరతపమాచరించుకొనుచుండిన యా మర్కటశార్దూలుండే నేననుకొనినట్టియు గోపాలమాతామణి వానోఁ దెల్పినట్టియు మహానుభావుండైన యాంజనేయుఁడైయుండనోపు ఆహ! రామావతారకాలమునాటికిని నేటికిని నీతఁడెంత మారుపుఁజెందెను? ఇంక నీతని నిత్రాపున నుండి యాద్వారక కేగితిని దీసికొని చనవగును? మహితతపోనిరతుఁడయి యున్న వీనితో నట్టి మాటనాడిన నెట్టియుపద్రవము సంభవించునో యని సంశయము జనించుచున్నది. వైష్ణవాంశసంభూతుడగు కీర్తిరాముని వీర్యశిష్యుఁడీతఁడు గావున నే తద్విష్ణుపుత్రే యిచ్చట భజించినచో నితఁడు గదలవచ్చును:

క॥ ఓవైకుంఠ పురేశ్వర!
 శ్రీవర! నద్భక్తజనవ ♦ శీకం! త్రిజగ
 త్పావన! దీపజనావన!
 కావవై కరుణాంతరంగ! ♦ కలుషవిభంగా!

అహా! యేమియూచిత్రము! సర్వజగన్నాథుడగు నాదినాథాయుని,
 నేనెంతనుతించినను నానుడలు వీనిచెవుల రవంతయుఁ బడవియ్యె!
 కానిమ్ము. మఱియొకటి నాలోచించెద. ఈస్థలముననుండియే భూగో
 కంబున కవతరించిన గంగాభవానికి మనోహరుడగు శంకరుని భజ
 యించి పరీక్షించెద! ఈవీరాగ్నికి రుద్రాంశసంభూతుడేకదా!

క॥ హర! భవహర! త్రిపురాసుర
 హర! కరుణాకర! సుభకర! ♦ యమరనుతి ధరా!
 ధరదుహితావర! విషకం
 ధర! శశిధర! నన్నఃఖ్య! ♦ దయఁజూపగదే!

అహా! వీనికి నియ్యదియు రుచిపకున్నదే! అయ్యో! మఱచితిని. ఈ
 మహాత్ముఁడు రఘురామభక్తుడనియెడుమాట నేనెఱింగియు మూ
 డుండనై శ్రీకృష్ణభగవానుని వచోసరణిగ జ్ఞప్తియందుకొననేరక
 యెంత పొరపాటానరించితిని? కావున నిఖలరాక్షసవిరాముడగు శ్రీ
 రామునే సన్నుతించెదఁగాక!

సీ॥ అతిబాల్యమునఁ దాట ♦ కాసురిక వధియించి
 రాణించినట్టి శ్రీ ♦ కామరామ!
 కటకంతునిట్టిని ♦ విడిచి సీతాదేవి
 రహిఁబెండ్లయాడిన ♦ రామరామ!
 భావనఁదమని న ♦ న్నానించి ఖలు వాలి
 భూమిఁగూల్చినయట్టి ♦ రామరామ!
 కడలిఁగట్టి లం ♦ కసజ్జొచ్చి దుర్మాగు
 రావణుం దునిమన ♦ రామరామ!

గీ॥ శిష్టరక్షణంతును దుష్ట శిక్షణలు
సమర సత్సేవ యెట్టివ శిష్టాభిరామ!—
రవికుంభాబుధిసామ! శ్రీ శిరామరామ!
రవీంద్రగణధామ! జానకీ శిరామరామ!

అంజ—(కన్నులు విప్పిచూచి) అహ! యెన్ని నాభులకీరామ
నాకువోదామా నిర్మలామృతరబులను మఱల నాకర్ణ సాశ్రోంబులఁ
గోలుచుంటిని! ఈమధురారావమేవైపుననుండివచ్చుచున్నది! తే
తొయగంబంతరించి యెన్నియో దివ్యనర్తములయినది. ద్వాపర
యుగము గూడ జాలవఱకు గలించినది శిరామచుహారకనామ
ముచ్చరించు మహనీయులిష్టమివ్వకుండు! అహ! నేడెట్టి పుణ్య
దినము నాకు లభించినది! హా!రామ! (అని చేతులముడులించును.)

నార—(“అతిబాల్యమున”నను, వద్యమునకు బఠించుచు,)
మెల్లగా విశ్కూలించును.

అంజ—అహ! హా! రామనామామృతము! అంతకంటెకునావీరు
లవించిడు మృదువితద మీ దిక్కుననుండియే యాలింపఁబడుచున్నది
ఏమి యామాధుర్యము! (అని నారచునివెంట నమ్మిమించును.)

పంచమరంగము

తనవీధి.

నార—(ప్రవేశించి) ఇప్పటికే నాకోర్కె నెంతరఁగలదని
కొంతవఱకు నాకాశకలుగుచున్నది! ఎన్నిన్నియో ప్రయాసంబుల
నొందిపండులకుఁ స్వల్పకాలమును నెచ్చటను విక్రమింపఁగంటిని!
అ యనిలలేనూజఁ దంతకంటెకు నాకుఁ గడుఁ జేరువయ్యకు చుంటుచే
శీతినొడముచున్నది. ఇంతకొంతర యేల? ఇంచుకనేటి తరుఱ్ఱాయ

ను గూరుచుండి యాతనితో సంభాషించిచూచెడి. (అవిరుండుచుండును) (అంతట, స్థానిక నేయుడు పోవేళించును.)

అంజ — ఇన్నిసార్లకు మగుడ ధన్యుడనయితిని. నాకీ బ్యాపర యుగమున దర్శన మొందునని నేను నమ్మిన క్రియ నాకామ చంద్రుడు నేడిచ్చట వనవాస రామయాపంబున భాసిలుచు నాకట్టె దుటఁ జెట్లు సాక్షాత్కరించినందున నే నవరిమిత హర్షమావసుఁడ నౌతిని (అని నారదుని సమీపించి సాష్టాంగ దండప్రణామము లాచరించి) ఓకామా! రఘుకుల సార్వభౌమా! ఇన్నికతాట్టముల నుండియు భవద్దర్శకంబునకై నాకన్నులు గాయలుగాచినవి!

నార — (లేచి యాంజనేయుని లేపించి) జగత్సృజనంధ నా! నేను రాముఁడననియా తలఁచుచుంటివి? నీకుగల దృఢభక్తియు నవరిమితశ్రావణమును నిన్నిట్లు మోసఁబుచ్చుచున్నవని యెఱుంగుము. నేను రాముఁడనుగాను. నారదుఁడను.

అంజ — అట్లయిన నన్ను నీవేల యిచ్చటకుఁ దోడ్కొని వచ్చితివి?

నార — (తనలో) అన్నా! చచ్చిదిగదా! ఏమి కెట్టి యుత్తర మొసంగఁదగును? (అ. ప్ర) కాశముగా) నిన్నుఁ దోడ్చివనవాడను నే నంతమాత్రముచుగాను. నన్నింక నావకుము నాచేఁ బూజింపఁబడు రామ దూతమునయో! ధ్యానింపలేకుంటివి!

అంజ — అయోధ్యాపుర మనుచుంటిని! అది యెచ్చటి యయోధ్య? అందున నీ కేకార్యముగ్గలదు?

నార — ఏమట్లు పోరపాటుబుడిచుకొనెదవు? చిత్తవిచిత్ర! నీకు కాలంకృతసాధ ద్వారకవాట వాటికానిభయ భాసిల్లెపురవాగుండును. నకలగుగుణాభిరామండును, దమజవిరామండును, నీతోమీకు శ్రావణంబు ను నగు రాజచంద్రుని సేవించుటయే యోగ్యమనకార్యముగాదా?

అంజ — అహ! యీతనిమాట నాలకించిన నాకంతకంటకు

శ్రీరాముని యందాక విూటచున్నది.

నార— (తనలో) ఇతఁడింక నాచే జిక్కినాఁడు.

అ.జ—అహా! రామా! కాకుత్స్థవంశాభిసామ!

సీ॥ పసమధ్యమున గండ ♦ పాపాణమును ముద్దు
పడతిఁ జేసిని నీదు ♦ పాదయుగము
నకల మునీంద్రుఁడ ♦ ప్తములచే భక్తిమై
ప్రణతులన్ గొన్న నీ ♦ పాదయుగము
భక్తగ్రంగులై ♦ పరగిన గుహనిచే
భజియింనఁ బడ్డవీ ♦ పాదయుగము
భూపతి యగు నీత ♦ మొక్కుల నిరతంబు
పడసిన యట్టి నీ ♦ పాదయుగముఁ

గీ॥ గొల్పినాడఁ గొల్పుచునుంటిఁ ♦ గొల్వనుంటిఁ
గూర్చిమీఁదఁ దరిఁ జేర్చు ♦ కొనఁగదయ్య!
ఁమ! సద్గుణస్తామఃసం ♦ గ్రామభీమ!
రాక్షసవిరామ! రాఘవ ♦ రామరామ!

(అని ముందునజనును.)

నార— ఇప్పటికి నామనోరథము ముప్పాతిక ముప్పినము
కొనఁగొనినది! ఈపసవనమాట నితదవృత్తితోఁజెచ్చితిని. ఇఁకఁదిన్నఁగ
ద్వారకాపురవరమునకుఁ గైకొనిపోవుటయె కొడువ. నామనంబునఁ
గలద్వారకాపురము నయోధ్యానగరమని భావించియు, నేను దలంచు
చున్న శ్రీకృష్ణమూర్తిని రామచంద్రమూర్తి యని యుద్దేశించి
యు పిహచుమంతుఁడు నావెనువెంట మంత్రిముఠేఁ గట్టవడిన మ
హాభీషంగముమాడ్కి శ్రీరామ కారకనామ మహామంత్రప్రభావ
నిబద్ధ మానసుండ్లయి వచ్చుచున్నవాఁడు! ఒక వేళ ద్వారకను
గాంచి మోసమనియెంచి నన్నేమయిన సలఁడు గావింప నించునా?
అట్లయిన నేమిసేయనగును? ఆ సప్తకమును జేరినచో నటువలెని

నాకేమి భయము గలుగును? అన్నిటికిని వాసుదేవుడేకలఁడు.
(అని వెనుకకుఁబోచి) అదిగో! మారుతి నాకు జేరువ నే యున్న
వాడు. (అని మఱియుఁ బాడును.)

అంజ—(వోవేసించి నారదునితోఁ గూడఁ బాడును.)

నార—అహా! తుదకు నీ పవనశూనునీ ద్వారకాపురహింస
మునకుఁ దోడ్చెచ్చితిని. ఇంతవఱకు నట్టెటో యీతఁడయోధ్యయ
నియెడు నాకిచే నా వెనుమెటచే వచ్చియుండెను. ఇంక నేమి కావించ
వగును? (పవనము ద్వారకాపురపీఠగా మూలును)

అంజ— నారద ము ని చం ద్రో మా! ఇప్పుటికి మన
మీ పట్టణముఁ జేరఁ గల్గితిమి. ఇయ్యది యెంగ రమణీయముగఁ
గన్నట్లుచున్నది? మా సకలవానర నివాసంబగు కిష్కింధయే గొప్ప
పట్టణమని కొంతకాలము తలచియుంటిని. తిరువాత శ్రీరామకటా
శంఖున లంకానగరంబును గాంచి యుదియే కుందరతరమని యెంచి
నాడను. వదంపడి సాక్షేతపురమారసి అయిదుగల బహువిధ గోపుర
హారకార స్థంభవిచిత్ర కుడ్యభస్మహర్మ్యదుర్గరాజంబులకీచతుర్దశ
భువనంబుల సాటిలేదని యనుకొంటిని. అట్టి మహారమణీయపురవరం
బును సైతము పురిషించు నీ నిరుపమాన సగరమెయ్యదియుఁ
దెలియకున్నది. దీనిఁ బరిపాలించు తేడవ్వఁడు?

నార— దీనిసంగతి మనకెందులకు? అయినను దెల్పద
వినుము.

మ! పరిపుణ్యస్థలమై యశోభరితమై * భక్తాళికిం గొంగు బం
గరునానోప్పచు రామపాలనమున * రాణించుచు * వింతుచు *
నిరతకోకరమై శుభప్రదమునై * నిర్భేదమైనట్టి యీ
పురరాజంబహ! ద్వారకానగరమై * పోల్పారు ధాతీస్థలి!

ఇయ్యది సముద్రమధ్యమున నెలరుటచే నట్టి శత్రుపులేనియు దీని
వంకఁ గన్నెత్తి చూడఁజాలరు. జరాసంఘునివంటి మహాయోధుఁడు

నైత మిత్తావును గన్గొనలేక విఫలమనోరథుడయ్యెను!

అంజ—దీని బాలికను నేకమీఁడు రాముఁడని కహిలలు
పుడుఁటివి! ఆహాహ! యిన్నాళ్లకు నేను ధన్యుడనయితిని! హే!
రఘురామ! కన్నులయెదుట నీవు బాగుతాణికోదండధరుండవై నిత్య
మును నాకుఁ దోచుచునేయుంటివి.

నార—మారుతీ! యిప్పురాతిప్పుడు బిడ్డనుకొనుచున్న
రఘురాముడని యీ భావించుదుంటివి?

అంజ—మరియేమి? లేకపరశురాముడా? శౌనేరఁడు! ఆ
మహామహుఁడు మానీతారామునిచేజయింపఁబడి నేటికటకుమహేం
ద్రాచలమునఁ దపము గావించుకొనుచుండ నిచ్చటికెట్లురాఁజనెను?

నార—అతఁడును గాఁడు. ఆ మహాత్ముఁడు భూసుతకుల
సంజాతుఁడు. ఈమహాబలవంతుఁడు యదుకులోద్భవుఁడు,

అంజ—యాదవాన్వయమున రాముడనువాఁడు గూడఁ
గలదా?

నార—ఆహా! కలఁడు. శూరనికే గేవలరాముడనియే కా
క బలరాముడని కూడఁబేరు గలఁడు.

అంజ—ఏమీ! బలరాముడా! మా రఘురాముని కన్న
బాహుపటిమంబున మేటియా? ఏని కిట్టి పరివర్తనంగిరి?

నీ! వసినాఁడె యనురుల ♦ వనలాత్మికసిఁడిర్చి

తేమంబుఁ గూర్చిన ♦ రామవిభుఁడు

పంచశిఖలనాటి ♦ ప్రియంబుననె ధృగు

రాముఁగల్చిన రఘు ♦ రామవిభుఁడు

వనజానమందునె ♦ నను శరణాగత

రక్షణుండన శ్రీ ♦ రామవిభుఁడు

రావణత్తులక ♦ ధనుహఁ రిగాంగణ

ద్వాములమృగిందిన ♦ రామవిభుఁడు

గీ॥ తనర జయరామ బలరామ • ధర్మరామ
మహితనుగుణాభిరామ నా • మముల నెన్నఁ
బడుట కెంతయు జగములఁ • బాతుకొడహహా!
షరునికై చెల్లనేరదా • పదము నమ్మ!

నార— (నవ్వుకొనుచుఁడనలో) నాకీరోజున నుపవాసమే.
యగునని నమ్ముకొని యుంటిని. కాని మంచిభోజనమే లభింపను
న్నది. ఈతఁడు నాదారిలోనికే వచ్చుచున్నవాఁడు. (అనిఁజ
నేయునితో) అదియేటిమాట! వసుదేవనందనుండును, ప్రేలంబగార్ద
భాద్యనేకనికాచరసంహారుండునునగు నీప్రజ్ఞావంతుఁడు చూత్రమట్టి
వాఁడుకాఁడని తలంచుచుంటివా?

అంజ— ఆనంగతిఁబరికించెదఁగాక! ఇట్టి రాములు పదుగూరై
నను నూఁగురైనను, వేయిమందియైనను మా జానకీ రామునితో
సాటికాఁజాలరని ముచ్చాటికిని నమ్ముము. ఇట్టి నామముఁ నా
ల్పుట కీతఁడనర్హుఁడుగాన. నీవీక్షణింబుననె వీనికడ కరిగి యా బల
రామనామంబు 'నబల' రామ యని సవరించుకొనుమని తెల్పుము. లే
నిచో నా 'బల' యను రెండక్షరంబులను జేటిచివైచికొని వేతెద్దాని
నైనఁ జేర్చుకొన వలయునని వీనితో గట్టిగాఁ దెల్పుము. అట్లు కా
వింపనిచో నుచితదండనంబొసంగఁ బడునని కూడ బోధింపుము. నీకు
శ్రమయొసంగి నందులకు నన్ను క్షమింపుము.

నార— నాకిదిశ్రమయా! ఇది నాపనియే యని యెఱుంగవు
కాబోలును! నీవుచెప్పిన రీతిగనే యారాజేంద్రునితో విన్నవించెదను.

అంజ— విన్నవముగాదు. ఆజ్ఞాపింపుము.

నార— ఇవేమిటాగు. (అనివెడలును)

అంజ— ఈసరాధముఁడీ మునివర్యుని మాటల నాలించునా?
కన్నులఁగావరముఁజెందిన భూకాంతులు సాధుల సల్లాఘంబులఁ బరిగ
ణింతురా? ఎట్లయిననీమి! తొల్లి, లంకాపురింబున నక్షసంహార
మునకై మున్ను నేను గొవించిన ప్రక్రియనే యిచ్చుటను సల్పెదను

గాక! అదిగో! ఆవంక నుద్యానవనమొండు రమణీయముగఁ గన్పట్టుచున్నది. (అని అర్జును నిష్క్రమించును.)

సప్తమరంగము. బలరాముని సభాభవనము.

బలరాముడు, అక్బారుడు, సుబాముడు, గదుడు. మొదలగువారి
[కూర్చుండురు.

బల— యదుపీఠులారా! యింతకు మున్నెనునమంపిన యాజ్ఞానుసారంబుగఁగృహ్ణుడు మన సభాభవనమునకు రాకయే కాలముఁ బుచ్చుచుండెను. ఇంతటనైన నాతని దుష్ప్రవర్తనమును మానుకొనుచుండెనని తలఁచెదను.

మదా— దేవా! మీ యానను జవదాటనేరక యేస్థలంబున శిశుగళకు ఖన్నఁజేసిజాంతఃపురముననే నేర మొనర్చినవానికియొశనియే యున్నవాడు.

అక్బారు— ఈవల నైన నా మహానుభావునిపయిఁ గనికరించి పూర్వము భంగి నిచ్చటకు యధేచ్ఛగ వచ్చుటఁ బోవుచుండుటకు ననుజ్ఞ నొనఁగవలదా?

బల— వానిపేరు వినినంతనే నాయొడలు మండుచున్నది. కాని గూర్చి యిగుమంతయు నాకడఁ బ్రశంసించుట.

(అంతటనారదుడు పోవేళించును.

(బలరాముడు మొదలగు వారులేచి నిలుతురు)

బల— (ఎదురుగవచ్చి) మునికులతిలకమా! నావందనంబులఁగైకొని యీ యాననంబున దయసేయుడు (అనిచేయిజూపును)

నార— నీవందనంబు భగవద్వ్రతికరంబగుగాక!

బల— దేవా! మీ వందనార్భావమును గొందినచో శివేశ్వర

ణంబుననో కను తన్నరపాటున నరుడెంచు చున్నట్లు నాకుఁ బొడఁ గట్టుచున్నది.

నార—అందుకుఁ దగినహేళువు గలదనియే నమ్ముము.

బల—అట్టి దెద్దియో తెల్పెదరా?

నార—తెల్పకేమి? నకలద్వారకాపురజనోత్సాహకరంబళుం మీ నందనవనమెల్లఁ బెల్లగింపఁబడుటచే విచారించుచుంటిని.

బల—ఏమీ! తొల్లిఁటి జరాసంధసైన్యహతశేషవర్గంబుల నెవ్వరేని మగుడమనద్వారకను బ్రేవేళించిరా?

నార—లేదు. ఆరమణీయారామ మొక యల్ప వనచరునిచే నింకను బొడుసేయఁ బడుచునే యున్నది. శ్రీకృష్ణబలరామదేవ వ్యచాతుఁనమార్జిదిద్వారవతీపురకంతాధరిణమో యనఁబడఁగు నా వనంబిట్లు నాశన మొనరింపఁ బడుచుఁడి నొక్క యదుసింహాశిరోర మయిన వారింపకున్నందులకు నాకక్కజమగుచున్నది!

బల—ఆ తులువ మెకమున కంతటి సత్వముగూడఁగలదా?

నార—అట్టి శక్తియే కాదు. అయ్యది నరునివలె మాటల గూడ నాడఁ గడఁగె!

బల—ఏమి యీవిశేషము?

నార— ఈవిశేషమున కించుక శేషము గూడఁగలదు. అయ్యది సామాన్యప్రవంగంబు భంగిఁగాక ననుఁ గని వెంటనంటి యీ పురాధిపుఁడెవ్వఁడని పోల్పించె.

అహో!—ఎంత యాశ్చర్యము!

బల—తెల్పితివా?

నార—తెల్పకేమి? నకలానురసంహరణ్వియాధురీణుండును, నానాబృందారకవందిబృందవందితమంజులచరణారవిండుండును, బరమ దీనశిష్టజనాపాయమహాదర్శకరమయూరుండును నగు బలిరాముడని గట్టిగా నొక్క తెల్పియే యుంటిని.

బల—అవ్వడయిన భయమొంది పోకుండెనా?

నార—భయమొందకుండుటయే కాక నీ నామంబాలించి నంతనే తోడఁ దొక్కిన తామ్ర వలె లేచి “ఓహూ! బల రాముడా!” యని హంకరించి యీ పూర్వాక్షరంబుల రెంటినిఁ జేర్చువలెననియు లేక ‘అ’ యను నక్కరమును మున్నుండునఁ జేర్చుకొనవలెననియు నీ కాజ్ఞాపింపుమని భృకుటిరేఖలు ముడివడఁ జనుముడి మొగమున నాతోఁ దెల్పి పంచె.

గదు—అట్లయిన నేనరిగి యామర్కటము నీ కర్కశగదా దండఁబున దండించి ఖండించి వచ్చెద.

నార—అది సాధారణవృక్షచరము కాదు. ఆ పని మీ వలన నంత మాత్రమునుగానేరదు.

బల—ఇట్టి వీరాగ్రాలుల కేరికిని శక్యముగాదని తెల్పు చుంటివి కాన నేనేయాస్థలంబున కరిగి యాకోఁతినిఁ గోఁతి పాలు గావించి వచ్చెద! ఏమియివిపరీతము!

గీ॥ వరున గార్దభధేనుక * ప్రేముఖదనుజ
వీరపరుల ననేకులఁ * బిలుకుమార్చి
ప్రబలుఁడైనట్టి యీ బల * రామునకల
కోఁతి యననంత? దానినిఁ గూల్చుటంత?

జేవా! దానిపోతర మివ్వడే యడఁచి వచ్చెదఁగాక. సచివాగ్రాలు లారా! రండు. (అనిపోవును.)

నార—నీలాంబరా! పోవుచుంటివి కాని కడుజాగరూకతతో రణమొనర్చుము.

గదు—ఈ శూలముతో దానినిఁ బొడిచి చంపకుందునా? (అని శూలముఁది)స్తను.)

నార—దాని వాలమనకు నీశూల మొక్క లెక్క యా? వెళ్లుదు, వెళ్లుదు. (అందరు వెడలుదురు.) ఇప్పటికి నామరసోభము

నగముపాలు సఫలము కానున్నది. (అకసమువంకఁజూచి) ఓ! ఖగాధమా! నీవని గూడ దరిఁ జేరుచున్నది. చూచుకొనుము. (అని నిష్క్రమించును.)

అష్టమరంగము, ఉద్యానవనము.

అంజ—(ప్రవేశించి) ఆహా! యీవనమునుగల దొర బల రాముఁడట! యాదవవంశవార్ధినిశాచరుండట! ప్రలుబధేమకాది నానా కర్మరసంహరుఁడట! ద్వారకాపురాధిపతియట! ఎవ్వఁడైన నాకేమి! అమరావతీపురంబును బురిడించెను నా లంకాపురీ ప్రమ దవనంబునే దగ్ధంబు గావించిన నాకీద్వారకను, గీరకను గల యీ యారామ మొక లెక్కయా? నా రాముని నొకమారు ప్రార్థించు కొంటినేని నిట్టి బలరాములును గిలరాములును మూలలఁజాగింప వలసినదే! కల్పవృక్షంబున కీవల ననేక స్వల్పవృక్షములు గల్పింప బడినట్లు లా యినవంశరామునకుఁ బదంపడి నిట్టి ఘనవంశరాము ఁద్భవింపఁబడిరి! సింహమునకు మారుపేరున గ్రామసింహము నృసి యింపఁబడినట్లు రామనామంబున నిట్టివార లలరుట యొకయన్యు తముగాదు. 'బల' యను విశేషపదమునుగూడ సీతఁడు ధరించుకొని యున్నందున నాబల మెట్టిదియో పరీక్షించెద! (అనిఅలోచించి) నాకే నా తులువకడ కంపఁబడిన నారదుఁ డింకను రాకుండెను! నేనే యీతని యాస్థానంబున కరుగుదునా? వలదు వలదు. అట్టి తొండర నాకేల? ఈ ప్రమదవనంబును సంపూర్ణముగ ధ్వంసమొనరించినచో నా బలరామపేరుఁజే నాచేరువకు రాఁగలఁడు. అట్లే యొనరించెదను గాక! (అని చెట్లవంకకుఁబర్చును)

[అంతట సుదామ బలరాములు ప్రవేశింతురు.]

బల—ఆహా! యేమీ! యీ యారామమంతయు నొకనమ

గావింపబడినది ! ఇట్టి యకార్యమును గావించిన యా చెనఁటి యెవ్వఁడయి యుండవచ్చును?

సుదా—ఏమో! యెవ్వరెఱుంగుదురు? మన పురంబునఁగల వారెవ్వరిట్టి సాహసకృత్యముఁ గావింపరనియే నమ్మెదను, ఎవ్వఁడో యొక ముక్కడి రక్కసుఁడయి యుండనోవు.

బల—అట్టివాఁడయిన నిందెవ్వఁడును గానరాకుండుటకుఁ గఠంఁదేము? లేకున్న నారదముని కుంజరుఁడు మనతోఁ దెల్పిన కోరియా యీ యవిసీతికృత్యమును గావించియుండును!

సుదా—కోరి యేమి! యింతటిపని నాచరించుటయేమి యదికానేరదు.

బల—అదిగో! ఆ భూరుహముల నడుమనుండి మనదిక్కునకే యది యేలెండచున్నది. ఇటుకమ్ము.

సుదా—ఇది యెంత చిన్నకోరి! ఇది యింతపనిఁ గావింపఁ గలదా?

ఆంజ—(ప్రవేశించి) దీనికి యింత పని యని యచ్చెరువొందుచుంటివా? ఈ మహామహీజములు నాకుఁ దృణమాత్రములని తలంపుము. మీ రాజెందునం దాగిఁగొని యుండెను?

బల—ఏల యింత తామసఁపడియెదవు? ఈద్వారకాపురాధి ప్తుఁడను నేనే. నాపేరైన విని యొక నెందైనఁ బాఱకుంటివా? (అనిసుదామునివంకఁజూచి) మర్కటమేమి? యామాడ్కి మాటలాడుటయేమి? ఇది చాల విపరీతముగఁ దోచుచున్నదే!

ఆంజ—నేను మాటలాడుట నీకోక విపరీతమా? నావాలబలము నొకసారిఁ గాండఁగివేసి నింకను వింతఁగొనియెదవు కాబోలును!

బల—క్షిణోక చెట్లచుట్టుకొని పొక్కులాడుటకు నద్భుతముగానే యుండునుగాని మానంటి వీధుల కడ వింతఁగొలుపుటకు నిద్రత్తముగాదా? నీ పీఠరంబున కేలవచ్చితివి? వచ్చితివివా నీచారిని

నీవరుగక యీతోపునల్ల నిళ్ళుగి నేల పాడుపేసితివి? తాఁజెడిన కోఁతి వనమెల్ల బాడుచేసెననియెడు నారోక్కి నిశ్చయమని స్ఫుట పఱచుచు నీక్రియ విజ్ఞప్తిగట మావంటి నాయకుల కడఁ జెల్లునా?

చ॥ అడవులలోనఁ గొండల గు ధ హంతర నీమలఁ గాయ పండులక గుడుచుచు నీడవట్టులనె ధ కూర్చిని నిద్దురఁ జెందుచుక వనిన మడుఁగుల నీరుఁ ద్రావుచుఁ బ్రమాదము లేకయె యుండ నేరకీ వడువున మాపురంబునకు ధ వచ్చుట యేలొకొ? చావుగోఁతగా

అంజ—చావు కొఱకా వచ్చితినిని తలఁచుచుంటివి! అట్టి తలఁపుల నెన్నఁడును జెందకుము. “జాతన్యమరణం భ్రమం”బనియెడు నీతికైవడి బ్రతిమానవుఁడును బుట్టుట చచ్చుటకే యని భావించు కొనుము. అట్టి మృత్యుభయమే నీకుఁ గల్గినచో నిచ్చట కేల యీగతి రా సాహసించితివి? టేమంబుగ నీయగతఃపురోభాగంబుననే తలుపుల మూసివైచికొని యుండకపోతివా? పెద్దపేరులఁ జెట్టుకొని నీమాడ్కి పెద్దమాటలనాడు పారలే తుడకుఁ బేరుప్రతిష్ఠలులేక యేఁములనో పెద్దనిద్దురఁజెందుట జగమునఁ గదు. నీ కీబలరామ నామంబెవ్వరోసంగిరి!

మ॥ ధనముక గల్గిన మేటివైన యెడ న ధర్మండ్లవై లోకమం దునఁ జేజంబును గాంచుచున్ సిరిదులక ధ దూగంగ యత్నిం (చిఁఱుం దుని నామంబునొ చందుప్రేరునొ కుబేరుండంచునో యెట్టులై నను బిల్వంబడ నేరకీ విధము నక ధ రామార్థబోల్పొందుడే?

ఇది నీకెంతమాత్రమును దగదు. పైపెచ్చు బలరాముడని కూడ జనులచేఁ బేర్కొనఁబడుచుంటివట! నీకెంత బలముగలదో తిలకిం చెడఁగాక! ఇప్పుడయిన నీపేరును మార్చుకొనుము.

బల—టాహూ! నిన్నొక్క యల్పజంతువని భావించి, నం జూరించినచోఁ బాపకారణంబని గ్రహించి యింతవఱకు మిన్నకుంటిని

గాని లేకున్నచో నీహలమున నీహనువుల సణచియే యుండును.

అంజ—పాపమేంత కనికరించుచుంటివి! నామాటవినుము.

బల—తుచ్ఛకపివగు నీమాటనా నేనాలించుట? యెట్లొనేరక యీవట్టణముఁ జేరితివి. నీనైజగుణమును వీడలేక యీవనమంతయుఁ బాడుసేసితివి. అల్పుడవగు నిన్నుఁ జంపుట నాకుఁ బనిగాదు. కావున నిన్ను మ్మించితిని. కావలసినచో నీయాశలి తీరునట్టి యెట్టి ఫలంబులనయినఁ ద్రొంగితిని యారగించి చనుము. నీజోలికిఁ బోవలదని నాభటులకుఁ గూడ నాజ్ఞాపించెదఁ బొమ్ము. సఖులారా! ఈకోతితోమనకేమి! రండు.

అంజ—అబ్బా! నాకేవియైన నాల్గుఫలముల లంచమిచ్చి తప్పించుకొని పోవలెనని యత్నించుచుంటివా? అట్లు నిన్నుఁ గదల సీయును. శ్రీరామనామంబునకుఁ బ్రతినామంబును గొన్న నీవా పేరును దీసివైచికొననిచో నొక్కయడ్డుగైన నిడనీయననియే నమ్ముము.

బల—అట్లయినఁ జావునకు సంసిద్ధుడ వైతివా?

అంజ—ఎవ్వరు సంసిద్ధులయ్యెదరో మ్మణములోఁ దెలియును.

బల—ఏమీ! అంతకంతకు మితిమీలుచుంటివే! నిన్నింతఁ బ్రాణములతో విడువరాదు. ఇదే! చూచుకొనుము.

అంజ—(తప్పించుకొని) ఓరీ! పందా! శ్రీరామనామమును శిరసావహించిన నాకు నీవంటి తిండిపోతు రాముల హలాయుధంబులును, బలాధికంబును గణననేతునా? ఇంకఁజూచుకొనుము. (అని బలరాముని దోఁతతోఁ గొట్టును.) బలరాముడు నేలఁబడి మూర్ఛిల్లును.

సుదా—(దూరముగాఁజని) అయ్యో! యీతఁడు దొల్లిటి రాముని బంటగు నాంజనేయునివలెఁ దోఁచుచుండెను!

బల—(లేచి) అక్కటా! నా ప్రాణములివ్వడు శంకగతము

లైసవి! ఈతఁడెవ్వఁడో మనో బలకాలివలె, గన్పట్టుదున్నవాఁడూ
నువామా! నీవు శీఘ్రముగఁజూయి కృష్ణునిఁ దోడ్కొనరమ్ము.

(నువాముఁడు పరువెత్తిపోవును.)

అంజ—నాఁడెవ్వఁడో రానిమ్ము. చూడఁదఁగాక. (అనిఁగోడ
ను గుఱుచవఱచి) ఓసీ! బలహీనా? ఇవ్వడైన నామాటఁబాఠించెదవా?

బల—చిత్తము. (అనివడఁకుచు) అట్లే చేసెదను.

అంజ—అట్లయిన నిష్ఠుడు నీపేరేమనియెదవు?

బల—నీవనినట్టలే.

అంజ—అట్లనవలదు. 'అబలరాము' డనుము.

బల—అ-బలరాముడే.

అంజ—అట్లయినఁగూర్చుండుము.

బల—(గూర్చుండును.)

అంజ—నేను నారదునిచే నంపిన నందేశమును వింటివా?

బల—నినుటవలననే నాకింతటి శిక్షయొనఁగూడినది.

అంజ—సరియే. నేనొక యల్ప మర్కటుండను. నాకాకలి
యగుచున్నది. కావున నింతకు మున్ను నీవు నాకొనంగఁజలఁచిన
ఫలముల నిష్పదీయుము.

బల—నీకు నేనొనఁగ నేపాటివాఁడను? ఈవనమే వీకిచ్చు
చుంటిని. ఇందునఁ గావలసివచ్చి ఫలములఁ గొనుము. నాకు సెల
వొనంగుము.

అంజ—బలవంతుఁడవని యూహక గర్వమొండకుము. చనుము.

బల—(వెళ్లును.)

అంజ—నాచే నంపఁబడిన మునినాయకుఁడింకను కాకుండెనే!
అయిననేమి! యాతఁడు వచ్చువఱకు నీచెంత ఫలాహారముఁ గానిండు
చఁడెద. (అనినిష్క్రమించును.)

తృతీయాంకము, ప్రథమరంగము.

బలరాముని మందిరము.

బలరాముడు, గడుడు, అనంతుడు మొదలగువారుందురు.

గడు—దేవా! నిన్నను మీ రాయుద్యానవనమునుండి తోలెంచినదాదిగ మీ ముఖారవింద మీభంగిఁ జిన్నవోయి యున్నటులే మాకెల్లరకుఁ దోచుచున్నది!

అన—స్వామీ! నేటి ప్రాశఃకాలమునుండియు దీనిఁగూర్చి యే మిమ్ములఁ బ్రశ్నింపఁ దలచుచుంటిమి కాని మాలో నెవ్వారి కేనియు నట్లడుగుటకుఁ దగిన సాహసంబు గలుగదయ్యెను!

బల—(మొగమును దించుకొని) సుదాముడు మీతో నేరితోడనయిన నానంగతి నిండుకయుఁ దెల్పియుండలేదా?

గడు—ఆతడు మీతోడఁగూడి చనినది మొదలెంతదనుక మాకేఱికిని గాన్పింపనేలేదు.

బల—ఇది యేమి చిత్రము! అప్రమదవనంబున జరిగిన వృత్తాంతము నాలోచించుకొన నిప్పటికిని నాకు భీతికరముగనే యున్నది!

అన—అకోఁతి యంతటి యసాధారణ ప్రజ్ఞఁగలదియా?

గడు—తుదకు దాని నావల కంటియేవచ్చిరా?

బల—లేదు. దానినిఁ గెలువ నీముల్లోకంబుల నెవ్వఁడు నసమర్థుఁడనియే నమ్మెద.

అన—వానరమున కేమీ! యంతటి బాహుపతియ యు రుటయేమి?

గడు—ఇది చాల వింతగ నున్నదే!

బల—దానికిఁ గల పటిమము బాహుబలమేకాదు. బాహు బలమనియే యెంచుడు. అది గామాన్య మర్కుట మెంతమా త్రమునఁగాదు.

చ॥ మనుజులు మాటలాడుకొను • మాటలనాడఁ దొడంగఁ జొల్ల
[వె

టన ననుఁ గాంచి భీకరని • నాదముఁజేసెఁ బదంపడి మహా
ఘనమగు వాలమున్ బెనిచి • గోక్కున నాతనువెల్లెఁ జట్టినే
లను బడఁగొట్టెఁ బెక్కుగతు • లన్ బ్రతిమాలిన వీడఁబెరియున్॥

గడు— ఎంత పనిఁ గావించినది! అయ్యది యింక నావనమువనే యుండునా?

బల—దానిసుద్ది నింక నన్నడుగకుడు.

అన —అట్టులయిన మేమెల్లరమిగి యాపేకిరింత నొక్క క్షణములోఁబట్టి మీ పాదముల కిడ నంచుడుమా!

బల—ఆపని నలుపుట మీ కలవికాదనియే విశ్వసింపుడు. దానిమాట నింకఁ జలఁపకుడు. అద్దాని నేను తలంచినచో నామహా వాల మింకను నా శరీరమును జాట్టుకొని యున్నటులే తోచును. ఆ సమాచారమును మఱపుడు.

గడు— ఇది యంతయు కాలవిశేషముగాని వేఱెట్టియుఁ గానేరదు.

బల—అట్లే భావించవలయును.

(అంతట కీర్తికృష్ణుడు సుదామునితోఁ బ్రవేశించును.)

గడు—కృష్ణదేవా! యీ యుచితానందమున నభిష్ఠింపుము,

బల—అనుచా! రమ్ము. సుదాముడు నీతో నాకివసమాచారమేమయినఁ దెల్పియుండెనా?

కృ—తెల్పకేమి? అందేమి విశేషముగలదు? వనములందుఁ గ్రుమ్యురుచుఁ గాదుపండులఁ దినుచుఁ బొట్టఁ బోషించుకొనునట్టి యా న్వల్య మృగమేడఁ నీయెడుట నిల్పుటేక?

బల—సుదామా! వీనితో నావార్త యథార్థముగ వాళ్ళు చ్చితివా?

సుదా—దేవా! పంపూర్ణముగఁ దెల్పినది గాని యీమహా సుఖాశ్రంధద్దాని సంతమాత్రమును విశ్వసించియుండలేదు!

కృ—అన్నయ్యా! యా వెక్కిరింప మొకమునకుఁ దగిన శక్తి నీ వొనరించినందులకు నే సంతయు సంతసించుచుంటిని. పాపము! దానినిఁ బంపివేయక ప్రాణంబులతో విడిచియే వచ్చితివికదా! అంతి యేచాలును.

బల—నీకే యశ్రుతవార్త నవ్వకుదెలిపితి? లేదే! అదియే నన్నుఁ బ్రాణములతో విడిచిపుచ్చినది. నిన్నానమయంబున నానమ ర పంగంబునకు రమ్మని యీమన సుదామ నిచే వర్తమానమంపినను డాకుంటుచే నట్లయినది. ఏమని తెల్పుదును!

కృ—ఏమట్లునుచుంటివి? ఆ తుచ్చమర్కటమును నీపంతుకు మున్నె సంహరించి యుండువని నేనంది నిన్నీగత సంతోషకరంబుగ హెచ్చరించుటకు వచ్చియుంటిని గాని నీవు చాటురీతి సంఘటిల్లునని కలనైన నొలుగనైతిని. ఎంతపనియయినది! నేను నమయంబునకు రామిచే నాకీయ జరిగెననుచుంటివా! అదియెట్లు? పోలంబధేనుక గార్దభప్రముఖదానపులఁ బరిహృత్విక మహాబలవంతుడవగు నీకే

యయ్యది యసాభ్యమయినచో నీకన్నెనిన్నవాడనగు నాకిక కక్కమగునా?

బల— లేదు. లేదు. నీచక్రిధారతో దానివక్రిహల మెందులకును బనికీరాదనియే భావించెదను.

కృ— ఏది యెట్లయినను ఘాతుకమృగములతో మనవంటి వారికి బోరాటములేగదు. ఇవ్వుడయిన నేమి? ఆలిమ్మడి జ్వారక నింతలో ఏడిగంభీర వారాశిందాటిపోగలడని మది నెంచుచుంటివా? అదివట్టికల్ల. దానినంగతి మున్నుండు మనలకు స్పష్టముగఁ దెలియఁ గలదు. అప్పుడేవానికి నుచితపరితోషిక మొనఁగఁబడు సమయము సంపాద్యమగును.

బల— అయ్యదిమన పురమున కెల్లవచ్చినదో కూడనాకుఁ దెలియకున్నది!

కృ— అవునవును. మున్నీటి పెక్కిటిందాటి ద్వీపంబు నఁబ్రేవేశించి, యుద్యానారామమును బాడునలిపి, వీరులఁజంపి, పుడమిఁజేసిఁగూడఁ బరాభవించినయామల్లు గాలినుండి యుట్టవడినట్లు తోచుచున్నది. అదికేసల కపియయ్య నిజపరాక్రమంబునఁ గేసరి కిశోరమువలెనే పాడనూపుచున్నదే! కానిమ్ము.

బల— సోకరా! కృష్ణ! తొల్లి నేనుగోపాజ్ఞేకుండనయి నీయెడనుచ్చరించిన పరుషాలాపంబుల నీవు చిత్తమునఁబరిగణింపక యుత్సాహకు నీయిచ్చవచ్చిన రీతిని స్వేచ్ఛగ వచ్చుచునేయుండుము. ఇకొరిని గోరిపాలు నేయునంతవఱకు నాకు నిద్దుర పట్టదనియే యెంచుము.

కృ— నగుట యింటి కుండేలది యెక్కడి కేగఁగలదు?

బల— కాదు. అయ్యది నాయెంటు నంటుకొను లేలుకాని వేలుకాదు.

(అంతట నారదుఁడు ప్రవేశించి)

నార—ఇది యంతయు మొట్టలో మొట్టవలెనున్నది!
బల—(లేచి) మునిచంద్రమా! యిందున దడకు సేయుము.

నార—(కూర్చుకును)

కృ—మునికులోత్తమా! మననగరమున కరుదెంచినదని నీవు తెల్పియున్న యాకోతిరీతి నెఱిగితివా?

నార—ఎఱుంగకేమి? అమృత్యా! అది కొంఠలఁ గాల్చిన కొఱవిగాని కోతి యంతమాత్రమును గాదు. (అని బలరాముని వంకఁజూచి) బలరామదేవా! అది సాధారణవస్థంగముకాదని నీతో మున్నే తెల్పియుంటినిగదా! దానితో నీవేల యంతవనుక సంగ్రామ మొనరించితివి? నీరూద్రవ పీఠులలో నేరినైనఁబంపక నీవేల యట్టిపనిఁ గావించఁ గడఁగితివి?

కృ—గతించిన పనికై వగవనేల? దానిఁగూర్చి యాలోచింతుము. రండు.

నార—అవును. నిడవవలదు. ఆచెనఁటిని ముక్కుఁబట్టి నేలరాచి తుదకు దిక్కుమాలిన పక్షిని గావించి, టెక్కల విఱుగఁ గొట్టి తోకఁద్రొపి యణఁచవలయును. రండు.

కృ—అన్నయ్యా! ఇంక నే నాచరింపవలసిన పని యున్నచో నాకు సెలవొసంగుము.

బల—తమ్ముడా! నీకు జయమగుఁగాక! నారదనంయ మీఱా! నీకోరిక సిద్ధించునుగాక!

కృ—తాపనవర్యా! రమ్ము.

(అని నారదునితోనిష్క్రమించును.)

బల—అమాత్యపరులార! మన యంతఃపురోపరిభాగంబున కరిగి యాకొమ్మటొకమొకము గావించు చేష్టల నారయాదము రండు.

(అనిలేచి అందరితో నిష్క్రమించును.)

ద్వితీయరంగము, కృష్ణుని భవనము .

(శ్రీకృష్ణుడు నారదఁడు నుండురు.)

కృ—నయమిగాదా! నే నెంత తలచి యుంటినో యంత యుఁ గొనసాగినది! ఆమారులి ప్రభావ మునెఱుంగితివా!

నార—అహ! ఆతని ప్రభావము నే నెఱుంగని దెంతమాత్రమును గాదు. కాని వాని కాలమునాటి బలవరాకృతులు లింకను దన శరీరమున నలరి యుండునా యని మాత్రము శంకించియుంటిని.

కృ—అట్లుఁపింపవలదు. చందనరాజులునకు వృద్ధియగు చున్నకొలఁదిని సుగంధము హెచ్చుచునే యుండును. ముడుదు చున్నకొలఁదిని జేవ యధికమగుచునే యుండును. ఆమార్గముననే యా వృక్షచరమునకుఁ గాలము మీఱుచున్న కొలఁదిని శరీరపటిమ యినుమడించుచునే యుండునని తెలిసికొనుము.

నార—ఆకాళామృగకుంజరునట వీడి వచ్చితిని. బలకాముని దరినుండి చయ్యన నత్తాచున కరుగకుంటిని. అందువలన నా తఁడు నా కేయిగు నొనరింప నెంచునో! నా కొఱకాతఁ డావనంబున నెంతడవు వేచికొని యుండును. ఇంక నే నరిగి యీమహా ప్రజ్ఞావంతుని నీ చెంతకుఁ దోడ్కొని వచ్చెదను. నా కానతిమ్ము.

కృ—అతఁడిచ్చటకు రానొల్లఁడనియే నమ్ముము. ఒకవేళ అట్లునరించినచోఁ బ్రమాదము వాటిల్లును. శ్రీరామునిఁ దక్క నన్యనేరి నాతఁడు సరకునేయఁడని మున్ను నీతోఁ దెల్పియుంటిని కదా! అప్పుడే మఱచితివా?

క॥ హరిమీదన్ గిరిపడినను

గిరిపై హరిపడినఁ గాని ♦ గిరిగిర్ భ్రమయే

తిరిగినఁగాని మఱెవ్వని

సరకుఁగొనం దార!రామ ♦ చంద్రుని వత్స

నార—అట్లయినచో నివృత్తిని కావించవగును?

కృ—సత్యభామారితకయథంగము, గూర్చి యిందు కాలోచితము.

నార—నే నిన్ని కష్టములకోర్చి యసాధ్యుండగువాని నీ మూలకుఁ దోడ్పెచ్చి నందులకుఁ దుడకు న్నావనినే తుడఁ బెట్ట నెంచెదవా? కృష్ణ! ఆపె యొక యుబల! ఆయుబలాగర్వమును భుజింప నీవంటి వాని కొక్క నిమేషమయినఁ బట్టఁజాలదు. ఆఖగాధముని మఱచి యుంటివి కాఁబోలును! ఆ నిష్ఫలప్రార్థనని, బల్లిదనిమాటఁ దలంచుకొనిన నాయొడలున మంటలు జనించి భుగభుగఁ బొగలెగ తుచ్చున్నవి. వానికి ముందుగ గర్వోన్మాదసంఘటన గావించవగును.

కృ—సరియే! యాతనిపైఁగల కోపము నాపయిని జూపకుము. వానినిదె రప్పించెదను. (అని ఆకనమువంకఁజూచి)

పంచచామరము.

తటాలునఁ నినుక గవంగఁ ♦ దలెదఁగడుక వడిక
దిటంబు.మీఱ నేడు నీదు ♦ దీర్ఘ పక్ష విక్రమం
బిటఁ తెలంగఁ జూపనెంచు ♦ మించుకైవఁ గొంచకే
పటుత్వమార నాదు మోల ♦ వాల్చి పన్నగాశినా!

నార—సఖాను! కృష్ణ! అదిగో! యాఖగాధముని తెక్కల భూరవము విసవచ్చుచున్నది! నేనిచ్చటనుండి తొలఁగుదునా?

కృ—పలదు పలదు. నీ కన్నుల యెదుటనే వానికిఁదగు సరాభవము చేకూరు నట్లాపర్యేద. కాంచుచుండుము.

(అంతట గరుత్మంతుఁడు వాల్చును.)

గరు—దేవా! నీయాజ్ఞ శిరసావహించి, నీచరణకమలంబుల భజియింప నడచెంచిన నీవామని వందనఁబుల స్వీకరింపుము.

(అని మొక్కును.)

నార—(జూలుపైఁగాలుంచుకొని) పెడమొగముఁ బెట్టుకొని

కూర్చుండును.)

కృ—ఏమి! యింత యలసి సాలసి వచ్చితివి?

గరు—వాసుదేవా! నీయావతి యట్లులరెను గానఁ జయ్యన నీ సాన్నిధ్యమున కీగతి నేతెంచియుంటిని. నీ చెంతనున్న వానికి నెట్టి బడలికయును గలుగునా?

నార—(మెల్లగా) ఏమి యిచ్చకంటలు!

గరు—స్వామీ! యీ కయ్యముల కాకాది యిచ్చట కెప్పుడు దాపరించెను?

కృ—ఆతని ప్రసక్తి నీకెందులకు? నీవచ్చివపని నాచరించు కొనును. ఈతడు కయ్యములకు నాటవట్టని యెఱింగియు నకారణంబుగ వీనితో నేల వాడులాడఁబ్రయత్నించెదవు? నామాట నాలకింపుము.

గరు—దేవా! ప్రసాదించుము.

కృ—నీ వివృతాక ఘనకార్యమును గావించి యీద్వారకా పురమునకెల్ల మహిమకారముఁ గావించవలయును.

ఈ ఎక్కడి కోఠియో యొకటి ♦ యెంచక కొంచక వీటఁ జేరిసాం పెక్కిన పూలతోటల రి ♦ హిఁ దనరారెడు వల్లవంటులన్ బెక్కులఁ బాడునేసి యదు ♦ వీరులఁ గొందఱఁ జంపి రామునిఁ జిక్కులఁ బెట్టినొంచనట ♦ చిత్రముగాదె! యిదెట్టిమాయయో!

గరు—కోఠియా! యంతటి సాహస కృత్యముఁ గావించుట!

నార—అ-వు-ను.

గరు—నిన్నడుగలేదు. (అనికృష్ణునివంకఁ జూచి) అట్లయిన దానినిబట్టి తెచ్చి నీ పాదములకడ నుంచవలయువా?

కృ—(తలనూచి) అవును. అదియేనాకోరిక.

గరు—ఇదియెంతవని! విషముఁగ్రోక్కుచున్న మహానాథ్యంబులఁ బట్టినరీతి నా తుదృఢమర్కటపూలకట నానాజలములనిట్టికింద

మించియుంచితగతిదానినొందినీకడకుఁజెచ్చిడించెడ. సలహాపొగడెవా?

కృ— పోయి దాని తోఁకఁబట్టి యాద్యీకొని రమ్ము. అల్ప జంతువుగానఁదొల్తనే వైరంబు నలవక నేను విల్పుఁడంటినని తోడ్కొనిరమ్ము. పోమ్ము.

గరు— చిటికలో వచ్చెదను. (అని నిష్క్రమించును)

నార— వెట్లుము. వెట్లుము, విసఫుఁదిత్తులఁగనకన నమలి మింగిన నీ కంఠమునఁగల పసరుఁబులునులింక గారును.

కృ— అన్నా! నారదా! నీవు మిన్నకుండవు గదా!

నార— ఎట్లుమిన్నకుందును? వానినారసినచోఁ గటుక్కునఁ గొఱికి వేయ వలె నన్నంతటి యాగ్రహము నాకువచ్చుచున్నది.

కృ— సరియే. ఆ యాంజనేయవైనశేయుల పోరాటమును మనదొ దుర్ల ద్వార గోవురాగ్రభాగమునుండి తిలకింతుము రమ్ము.

నార— అవును. అచ్చటనుండియే వారిపోరాటము బాగుగా గోచరమగును!

కృ— సరియే. రమ్ము. రమ్ము.

(అనియుద్వరు నిష్క్రమింతురు.)

తృతీయరంగము. ఉద్యానవనము.

అంజ— ఆహా! కన్నులార నాకు కీరామదర్శనంబు చేకూరు పనియెడు మహావాత్సాహముతో నింత దవ్వనారదునితో నరుడెంచిన కానియట్లు చేకూరక పోవుటయే కాక పనికిమాలిన వరులతో నకారణంబుగ నాలము గూడఁ జేకూఱుచున్నది. చాలఁ బడవయ్యె నొ యతికులార్తముని బాడ తెలియకున్నది. కానిమ్ము. రామా! రఘుకులసార్యభామా! యిన్నివాళ్లునుండి నిన్నే మది నెన్నుకొనుచు నీచరణాశీషములైతిన్నని మనంబున ధ్యానింపు చున్నను,

నీవేల యానాటికైన నీతోల్లెటి రూపమున నాకట్టెడుట సాహసము.
రింపవు? ఈ! సీతమ్మ! నీవయిన నీళ్ళత్యుని ముఱుసాలించి నీధవుని
మానసమును నావంకకు మరలునట్లానర్పణాలవా?

నీ. అతిదీక్షగొని వేద * పతివాచు నేజీవు.

బెండ్లాడఁ దవముఁ గా * విందితమ్మ!

పద్మంబున జనించి * బహుకష్టమున నందు

నేవున్నవరియింప * నితీతిమ్మ

పేటికనిమిడి, కృ * పీటరాశినిఁ దేలి

యేమూర్తి కొఱకంత * యాదిత్యుని!

భూగర్భమునఁ గడు * జొగిలిచాలఁ గృశిని

యేవతి కైతపి * యిందితమ్మ!

గీ. అట్టి సుగుణాభిరాము, నూ * ర్యాన్వయాద్ధి
సోము, కారుణ్యధాము, శ్రీ * రాముమనముఁ
దీప్తి పంపఁగదమ్మ! నా * దిక్కునకును,
తల్లి! సీతమ్మ! భృత్యునిఁ * దలఁ పవమ్మ!

(అనికన్నలుమూసి) ఆహా! సీతారాములారా! నా వందనముల
గొనుచు. (సీతారాములుకట్టెడుటఁగన్నుడుదురు.) ఓదయామయా
యేమనుచుంటివి? రుక్మిణీ వాసుదేవుల ముమ్మలఁగా భావింపుఁనుని
తెల్పుచుంటివా! (సీతారాము లదృశ్యులగుదురు.) ఇంత
లోనే యంతిర్ధామండవయితివా! (అనినాల్లువంకలఁజూచి) బేరా!
యాశిసమహర్షిమేమందును! అయినను నా మానసము చక్కఁబడ
కున్నయని, (అంతట గొప్ప చప్పుడఁవినఁజును, గరుత్మాంతః
జాకసమునుండి నేలవొలును.)

అంజ-- ఏమీ! యీ విచిత్రమానవుఁ జెప్పఁజెప్పుచును
(అని గరుదునివైపునఁజూచి) యాదీర్ఘ్యఘోషేంద్రియునిఁ జూడ
నాకబ్బరమగుచున్నది! అయ్యా! నీవెవ్వండవు?

గరు— ఓహూ! యిది కూతఁబట్టిన కోతివలెఁ గప్పట్టు చున్నదే! (అని ఆంజనేయునివంకఁజూచి) నీవేకదా! యీవనము ను బాడునేనీ బలరామునిఁగూడ శిక్షించి యుంటివంట.

ఆంజ— ఏరూ! బలరామునా? ఆబలరామునా?

గరు— వానరుండవయ్యు వట్టి మాటల నాడ నేర్పితివా?

ఆంజ— పట్టి మాటలే కాదు. గట్టియాటలఁ గూడ నాడ గలవాఁడననియే నమ్ముము.

గరు— పాటలఁ గూడఁ బాడగలవా?

ఆంజ— నీ వచ్చిన పాటెఱుంగక పాటలఁగూడ నాలకింప నెంచెదవా?

గరు— నీ పొగరు మాటల కేమి కాని యెవ్వని యనుజ్ఞ నొంది నీవీపురమును జేరితివి?

ఆంజ— అది యంతయు నీకెందుకు? నీదారిని నీవుపొమ్ము.

గరు— నాచారి పరిగియే యీగమ్యస్థానముఁ జేరితిని.

ఆంజ— అట్లయినఁ బాడువడిన వనములా నీకు గమ్య స్థానములు?

గరు— ఏ తావులకుఁ గార్యసాధల్యమున కరుగుదుమో యాసేమలే తువకు గమ్యస్థానములుగానేరవా?

ఆంజ— నీప్రదేశము నే పనిఁ బూని పోవేశించితివి?

గరు— నిన్నుఁ గైకొనిపోవుటకు.

గరు— ఎచ్చటకు?

గరు— నా యీష్టవచ్చిన చోటునకు.

ఆంజ— నా యిష్టములేకయే నన్నుఁదోడ్కొని పోవనెంచె ద్దవా?

గరు— ఎడ్డుపడి కూర్చుండగట్టుట! కృష్ణుని యుత్తరువయి ప పదంపడిని నావంటిరుఁడిట్టిపనిఁ గామింపఁ గడగిష్ట యనంతరమున

ను నీవంటి యల్పుని యిష్టాన్నిష్టములు సాగునని భాసి పుడుంటివా!

అంజ— అమాట విడుపుము. నీ వెట్టి దిట్టవయినను నీ గుట్టువిడి రట్టు పాలు గాకుము. ఈ దినమున వఱునాత నిద్రానుండి లేవఁగనే యేరి ముఖమునుజూచి వచ్చియుంటివో జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొని మఱిలిపొమ్ము. పానమాబలరాముఁడు మానమేడ్కుఁడుగాన పానికెవ్వరైనఁ దోడిదుగుదెంచి యుండిరి. నీవొకదిక్కుమాలిన పక్షి వికాస నక్కరమాలిన యుక్కిరి లిక్కిరి వధకగ్రాహ్యుని నే దిక్కున కైన నెగసిపొమ్ము.

గరు— నేనుదిక్కుమాలిన పక్షి నైన నీవు దిక్కులేని వన చరుండవుకావా!

అంజ— అవును. మా వనచరంబుల సవ్వడి నాలకించఁగనే సకలశకులములును గులాయంబుల సైతము వీడి పాటునని నీవెఱింగి యు నింత మూఢమతమున నాయెదుట నిల్వసంచెదవా?

గరు— ఇంక నీ బీరములఁ గట్టిపెట్టి తిన్నగా రమ్ము. లేని యెడ నాఘోరపక్షబలమున నిన్నెగురవైచి శాశ్వదన్నుకొనిపోయె దనని యెఱుంగుము.

అంజ— నీకిటీవలఁ బలుకులతో నుత్తర మొనంగుట యనవసరము. నీకెవ్వరింక దిక్కయ్యెదరో పరికించెదఁ గాక.

(అనితోఁకతోఁ గొట్టును.)

గరు— (తప్పించుకొని) నీతోఁకచేఁ బడుటకీ వైనతే యుఁడు రౌహణముఁడు గాఁడు. నీవనినరి. చూచుకొనుము.

(అని తెక్కలతోవినరును)

అంజ— ఓహీ! తులువా! నీ తెక్కల నాడించినంతమాత్రము న జెదరువాఁడనని యెంచుచుంటివా? తాఁటియాకుల చప్పుడుకు బోలు నీఛాన్మునకు జడిసి పొలుటకునీళ్లు కుండేలు గాఁడని నమ్ముము.

గరు— అట్లయినదింక! గాచుకొనుము.

(మఱియొకసారి తెక్కలనాడించును)

అంజ— ఇంతేకదా నీప్రేమావము? ఇంతైన నీ వచ్చివ్రతో
వను బొమ్మ.

గరు— నిన్ను భందించి పట్టిపోవలయునని వచ్చినవాఁడ
నూరకచమవాఁడనుగాననీ తెలిసికొనుము.

అంజ— చావునకయిన నాహాసించెదవుకాని నాహితవచనం
బుల నాలింపవా?

గరు— ఓహూ! హితవచనములా! చేతగాని వానికి
హితవచనములే పొగ్గొమ్మలరక్షించునని యెంచియారీఁబల్కు-
చుంటివా?

గీ. మంచిమాటలనక బ్రతి * మూలుకొనినఁ

గాల్గమీదను బడినను * గాని నిన్ను

విడిచివుచ్చవాఁడనుగాను * వినుము: తోఁకఁ

బట్టి, నేలనుగొట్టి, గ * ర్వంబడంతు

అంజ— ఓహూ! మితిమీలుచున్న నిన్ను మన్నుపాలు గా
విలపనగును. (అనితోఁక తోగట్టిగఁగొట్టును)

గరు— విడువుమఁ, విడువుము.

అంజ— “తోఁకతోఁక బట్టి నిన్ను వధింతు” నంటివికానఁ దోఁ
క నొనంగియేయుంటిని!

గరు— వదలుము. నీవటిమనెఱుంగక నిన్నొక యల్ప
కవితలెనొంది యారీతి వేరుపాలాపంబుల నుచ్చరించి యా విపత్తుఁ
డెచ్చికొంటిని. మఱియిది వన్నఁ గానాడుము. శిష్టమందు నిన్నుఁ
దోడ్కొని రమ్మని నన్నుఁ బంపుటచే నీమార్గ కేళిగి వచ్చితిని
గాని లేకున్న నేను నీదిక్కునకే రాకుండును. నన్నియ నైన విడి-
చి వుచ్చుము. పోయి యానుద్ది యా వానుడేవునితోఁ దల్పినా

వారి నే సరిగదను.

అంజ— కృష్ణుడనిన నాచే మున్ను బడినవాని సోదరుడే కాదా?

గరు— అవును. అబలరాముని సోద.

అంజ— అ! ఏమి! అల రాముననియూ యనుచుంటివి?

గరు— కాదు. కాదు. అబలరాముని సోదరుడే.

అంజ— వానుడేవుడని మఱియొక నామమును బేర్కొని టివే! (అని ఆలోచించును)

గరు— అవును. ఆయ్యడియు నాకృష్ణుని నామమే!

అంజ— అట్లయిన వానిని గూడ నాపైకి బంపెదవా యేమి?

గరు— ఏమో! యాతఁడు వచ్చినను రాకున్నను నాకేమి? నే నింక నా రుక్మిణి మనోహరుని మాటల నాలించను.

అంజ— ఏమీ! ఆతఁడు రుక్మిణి మనోహరుడా! వానుడేవుడా! (అని ఆలోచించి) అట్లయినఁజనుము. ఒకవేళ నన్లూర్చి యాతఁడు విశ్వసీపని యెడల నీ చరణంబుల నంటి పట్టియుండు నీ చాలాగ్రమును వానికిఁజూప వూనకుము. అంత డనుకడిని నట్లే యుండెదను. పొమ్ము.

గరు— తుద కెంతయునుచి! అకృష్ణుని ప్రక్కను గూరు చుండి నాపైపునఁ గోపవీక్షణంబులఁ జూపుచుండిన యా తుచ్ఛనార డుడే వీనికంతయును గారణభూతుఁడయి యుండనోవు. అబ్బా! నారదా! ఇదిదీదెబ్బయే! కానిమ్ము. జ్ఞాపకముంచుకొనుము. వాని ననవలసిన దేమున్నది! తొల్లి వైకుంఠమ్మున నేనాతనియెడ నిర్లక్ష్య భావంబున జూపిన గర్వాతిరేకపు ఫలమియ్యది! గతించినదానికే మిఁకాని ప్రస్తుతమీ తోడ దప్పదయ్యెనే! (అని ప్రవ్రుమించును)

అంజ— ఈతని వచనంబుల నెంచినచో తుదమునకు ము

న్ను నాకట్టెదుటఁ బ్రసన్నుడయిన రాముని వాక్సార్థము స్ఫురించు
చున్నదే! దుష్టుణి వాసుదేవులదాద్యుగా భావించ వలయునని కదా
వింటిని! వీరి దర్శనంబయినఁ జేకూరినచో నేనుభన్యుండనే! హే! శ్రీ
రామా! రఘువంశసోమా! నీదాసునిపైఁ గరుణింపుము.

(అని వృక్షములచాటున కేగును.)

చతుర్థరంగము శ్రీకృష్ణునిభవనము.

(శ్రీకృష్ణుడు నారదుఁడు కూర్చుందురు.)

కృ— మునీంద్రా! నీమనోరథమివ్వఁజైన నెఱవేఱినదా?

నార— ఎట్లు నెఱవేఱినది? ఆ గరుడుఁడు హనుమంతునిచే
నోడి పరాభవింపఁబడినప్పుడుగదా నాకోరికతీరుట!

కృ— అట్లెన్నఁడును దలఁచవలదు. అంజనేయుఁడెల్లవిధం
బుల నిరుపమానుఁడు.

నీ. పురుటిరోజుల, దేహ ♦ మునఁ దడి యారక

మునె రాహుపుకామింగి ♦ పుక్కిలించె!

కన్నెత్తిచూడ క ♦ కృముగానియల సహ

స్యాశుదరిక విద్య ♦ లభ్యసించె!

చలియించు గిరిరీతి ♦ నలరారు నభిమా

లెగిమదంబు న ♦ డంగఁజేసె!

సకలవనాపథ ♦ చయ నిధానంబగు

సంజీవి కుధరము ♦ సంగ్రహించె!

గీ. నట్టి దుర్వార బలసాహ ♦ సోదినుగుణ

ఖనికి, శ్రీరామ భక్తాగ్ర ♦ గణ్యుఁడని

నిట్టి వారెందరేనియు ♦ నేమి లెక్క?

విడుగు బొబ్బకుసాటియే ♦ విల్లికూఁత!

నార — పరియే. దూతఁడగుచెంచినచో యధార్థము భయటఁగఁ
డును గదా!

కృ — (దూతముగఁజూచి) అదిగో! అతఁడు వచ్చుచున్న
ట్లయినది.

నార — అవునవును. పాపము! చాల భయపడే వచ్చుచు
న్నట్లు లా దీనవదనమే తెల్పుచున్నది. నేనిచ్చట నుండవచ్చునా?
వెడలుదునా?

కృ — నీకేమియు శంకవలదు. ఇంచుక తాళుము.

(గరుడుఁడు ప్రివేశించును.)

గరు — (చేతుల జోడించి) దేవా! రక్షింపుము.

కృ — యేల యింత తత్తరిపాటున న్నభైరవమును జెంది వ
చ్చుచుంటివి?

గరు — తెల్పుటకు నా నోరాడకున్నది. ఆ వానరునితోఁ
జాలవఱకుఁ బోరి శుదకోడి జీవముతోఁ దేలి వచ్చితిని. అతఁడొక
ను నన్ను విడచి వుచ్చుట లేదు. నీవు నమ్ముచివో నా పాదంబునఁ
జుట్టి యుంచఁబడిన యీ వాలమును దిలకింపుము.

కృ — ఎన్నఁడు నిట్టి యపజయమెఱుంగగి నీకు నేఁడిట్లుగుట
కుఁ గారణ మూహించితివా?

గరు — ఊహింపకేను? కల్పతరువు దరి గచ్చచెట్ట యీ
నీడనాశించు వారల బాధించుచుగదా!

కృ — అట్టియెడ వంగి తప్పించుకొని జాగరూకతతోమెలఁ
గిన నట్టిబాధకల్గునా? ఇంకను నీ బేలతనము మానవే?

నార — బేలతనమా?

కృ — (నారదుని వారించి, గరుత్మంతునితో) నీ విటీవల
నైన నీ బేలతనము వీడి సంయమిండుమీల సత్కరించుటకే ప్రియ
త్నించుము. కాని వారికి వ్యతిరేక మార్గమునఁ సంచరింపకుము.

మునులు, బ్రాహ్మణులు, గోవులుఁ బదిత్రంబులని యెఱుంగవచ్చి ఆ యా నిర్మలమానసములు నాకునెలవులు. వాని హింసించినఁ జూలనాడినను దృఢీకరించినను నన్నే యట్లుచేయుట యని భావించుము.

గరు— దేవా! శ్రమింపుము. (అనినారదునితో) ముని చంద్రమా! శ్రమింపుము. నీయొద్ది నాకుఁగల చనవుచే నాఁడు నీతో వట్లు భాషించితిని. ఆ మాటల నింకఁ బాటించకుము.

(అని నారదుని చేయిఁబట్టుకొనును.)

నాక— దీనికేమి? కాలవిశేషము వలన నిట్టివి సంభవించును.

కృ— (లేచి) నారద వైసతేయులారా! గతించిన సమాచారముల మఱచిపొందు. తార్క్య! వీరింక వైకుంఠంబున కరుగుము. నారద! ఆహనుమంతు నచ్చట నూరక విడుచుట మనకుఁ దగదు. వేనింక శ్రీరామ రూపంబును దాల్చి వానిమనోభీష్మముఁ దీర్ప వలయును. శీతారామదర్శనార్థము రమ్మని నీవువానితోఁదెల్పి పొనిని, దోడ్కొని సత్వరముగ నిచ్చటకురమ్ము. సత్యభామనుమఱచెదవేమో!

నార— లేదు (అని నిష్క్రమించుచు)

గరు— నన్నంపుట మహాప్రసాదము. కాని యీవాలమునుండి తప్పించుకొనుటెట్లు?

కృ— (వాలమునుదాకి) ఇదియెంతపని! (అకసము వంకఁబూచి) భక్తాగ్రగణ్యుడవగు నోపావనీ! నాఁడులంకాపురంబున నీవు మేఘనాథునకుఁ బట్టువడి యేడు గడియల లో నధికయోజన దీర్ఘంబుగ నీవాలంబును జెంచిన నీ మహామహిమను మఱలఁగాంచితిని. తుదకు నీవే ప్రభావంబున నాతోఁకను గుఱుచ పలువ నేర్పితివో యా మహిమనే మగుడ నిచ్చటఁ జూచి వీనినివిడిచి, నాకానందముఁజేయుము.

సీ. అంకాపురీ వస • లావణ్యమునుమున్ను
 చెక్కిమట్టాడిన • యుక్కుతోఁక!
 కలఁచి దిక్కుల ధూళిఁ • గప్పి జీవున లేచి
 యక్షునిఁ బరిమార్చి • నట్టితోఁక!
 అల రావణేశు సిం • హాసనమును మీఱి
 యాన్నత్యమును గన్న • యట్టి తోఁక!
 నకల నిశాచర • నదన గోపురముల
 దగ్గ మొనర్చిన • దండి తోఁక!

గీ. ఎఱుఁగుదును నీప్రభావంబు, • నిన్నినాళ్లు
 విశ్రమించియుఁ దొల్లిటి • బీరమెల్లఁ
 జెక్కుచెగరక నిల్పితి • వక్కజముగ!
 మేలు! వీనిని విడుమింక! • మెచ్చినాఁడ!

(తోఁక విడుచును. గరుత్మాతుఁడు నిష్క్రమించును.)
 కృ— ఈవారముని మనోరథము నేఁడు చెల్లినది. బాగు!
 —సత్యభామా! ఇంకనీవు సిద్ధముగా నుండుము.
 (అని నిష్క్రమించును.)

పంచమరంగము ఉద్యానవనము.

అంజనేయుఁడు గూర్చుండును.

అంజ— అహ! సీతారాములారా! మీరునాకు క్షణముకిందట సాక్షాత్కరించి వల్కినవచనంబులఁ దలంచుకొనిన నాకపరిమితాష్టాదము చేకూరుచున్నది. దశరథరామా! నీవు తొల్లిదండకారణ్యమున లక్ష్మణవమేతుఁడవై జానకిని గోల్పోవున చింతమానవమునఁ గలవాఁడవయ్య నవ్వుమొగమున మానుగీవునిఁ గలిసికొన్న తరుణంబునఁ గదా నీప్రథమదర్శనంబు లభించినది ఆపుణ్యదినమెట్టిదియో, యానమయమెట్టి ప్రభావముకలదోకాని, నాఁటంగోతె

నీపాదపద్మములపై నామననల్ల నలిచి నలిచి తుదకు నీనిహ్యతకాటమునకు నీహాసపశీరమును విడకయే నిలుకడఁజెందినది. అప్పుడు నీతోడఁగూడ నన్నుఁగైకొని పోవలయునని యెంతచాఁగ్గించినను వలదనిపారించి నన్నీ మాయాజగంబున డించివైచి నీవరిగియుంటివి! శ్రీలక్ష్మీ న్వరూపిణియగు నీతిమ్ముగావించిన భూగర్భప్రవేశమువలననే కదా! నీకును నాకును శాశ్వతవియోగము సంభవించినది. లేకున్నచో నీనీడయైనందిరింపకుండువా? నీకు శాశ్వతదాసుండనుగానా? నీముద్రికను మున్ను నేనుగొని లంకాపురీ యశోకవనముననున్న యాపెకొనఁగుటచే నాకామాత ప్రసాదించిన వరమునకు, బద్ధుడనై నీవెంటనంటి యుండఁజాలనయితిఁగదా! ఈదిరండవత్సమునా కేల దావరించినది? నామానననేత్రమునకు నీవెంత గన్పడినను బ్రత్యక్షమున గోచరింపకుండుటచేనాచిత్తముకడు తత్తరిలుచున్నది! నీవుమానుశ్రీవాది పానయల నయోధ్యనుండి వీనుకొల్పినపుడు నాకొసంగిన యీవైదూర్యహారముతోడనే నేనింకఁ బరిత్యజింపఁదగు గావలయును గాఁబోలును! (అని నిట్టూర్పు విడిచి) శ్రీరామా! మహాకారుణ్యసీమా! కాకుత్స్థుఁడనవంశ రత్నాకరసంపూర్ణసోమ! నీచదిత్రులునుబలింపనివానరము కల్పవృక్షానరము. నిన్ను విసుతించనిక్షణమునవారితక్షణము. నిన్ను స్మరణయొనర్పని ఘటికఁబిషాపూర్ణగుటిక. నాయంతరంగముననెప్పుడునుండుననికదా వరమునఁగి నన్ను వీడ్కొల్పితివి! అట్లే యుంటివి. ఉన్నావు. ఉండువు. (అని కన్నులుమూసికొని ధ్యానమునాయుచు వెనుకకుఁ దిరిగిపూచి) ఏమిది! వావాలయున కెప్పురితో మంజులపాస్తము దగిలినట్లు తోచుచున్నది! అగరుత్మంతుని శరీరమునకుఁ జాట్రివ వలయాకారమునువిడి యింతకుఁబడగా నిది మూర్ఖుటకు వింతలోఁ గారణమేమి? నాచేఁబడిన యీపుణాధిపుఁడునన్ను వదిలించుటకై యొనర్చిన మాయాకాల్పిత కృత్యమా యిది? లేక వావిలాసవృక్షనిశీవిని యాకృష్టనియ్యాంక్తిణీమనోహరునియూ పానుజేపుని (అని అనోదించి ప్రకాశముగా) అయ్యా! పొరపాటు పడితిని! వానుదేవుని యాపమువలదు శ్రీరాముని మహాకృత్యమా!

లేకున్న నావృథావమునట్లు శల్లాచ్యుక్తి ముంకెవ్వడిమూజ్జగములకె
 గలుగును? అవునవును. పరాకుపడితిని. అదిగో! రామహస్తము! రఘు
 రామహస్తము! జానకీరామహస్తము (అనిపక్కకుజూచుచు)
 అదిగో! అయంగరమే! ఆ కనిష్ఠాంగుళమునజాజ్వల్యమానంబుగఁ దేబరి
 ల్లుచున్నదాయంగరమే! తొల్లినేమనీతాన్వేషణార్థములగఁపట్టణంబు
 ను కేగుతరి వాకానీలమేఘ శ్యాముఁడు తనపేరున సీతమ్మ కానవాలి.
 గానానలీలదాముద్దులుంగరమే! ఆశోక పనముననున్న యాజానకీశోనగ.
 గానాపె వ్రేలునకుఁగంకణమయినదాయ గుళీయకమే! అభద్రాగురి
 ముద్రయే. ఆ మెఱయుచున్నదా హస్తమే! ఆ విశ్వామిత్రమునీర
 ద్రాదత్తకోదండగుణమధ్యభాగవిన్యస్తస్తులిహస్తమే. అశుభప్రశస్తహ
 స్తమే! ఔరా! నకలక్షోణీ తలాధివాధ దున్ని రీక్షితమై, నిఖిల
 సురా సురాభేద్యమై, నిటలాక్షునిబిడనిస్తంద్రప్రభా కలితమై,
 నిరుపమానమై, నిర్వృతమై, నిరూఢమై, నిరంకుశమై నగడిన యానీల
 కంఠరచాపమును నిమేషకాలముననిర్జించిన దాహస్తమే! అహో! ము
 మ్మమేము నకల వానరులమును గలిసి నముద్రమునసేతువుఁ గట్టు
 చుండ మాకుఁదగిన రీతినాయ మొనర్చినయోచిన్ని ముద్దుటుకుతను జే
 బూని మూద్దాడి బుజ్జగించి దువ్వివహాయంకళములే! ఇంకనందియ
 మేల! నాడునేను లంకాపురమును బరశురామప్రీతిఁ గావించితిరిగి
 గిష్కింధకుఁబ్రవేశించి నిన్నుఁగని యాజానకీశుభవర్తమావమెల్లనీకుఁ
 దెల్పు నీనెంతయునంతసించి “ మాచలీ! మాకొకకెంత ప్రయాణ
 మొడిదివి! నీవాలమగ్నిస్పర్శచే గాలికడునొచ్చి యున్నదికా
 బోలు” ననియంటి, వాత్సల్యమున మెల్లగానిబుడిచి దాహస్తమే!
 పరశురామ పరమావృథావమును బుడికి పుచ్చుకొనిన దాహస్తమే!
 నుగుడ నిన్నినాల్గకు నాకంటఁబడినది! నేటికి నీదయావర్తమును నాప
 యిఁ గఁగించితితి. పన్నుధన్యవిఁగించితివి! రామ!—అమావల్కు
 చుంటివి! ఒక్కగడియల్రాకుముని తెల్పుచుంటివా! అట్లేతాళెదను.
 నీమాటయే నాకుమాటధనముగలువూట. నీయానయేనాకు. ముక్తి
 పుష్పములవాన. నీనీడయే నావిచారోష్ణమునువాఠఁదోలువాడ. నీనా

మమేనాకునేనుము. నీవేనాకుదిక్కు. అనుగ్రహించుము. రమ్మ.

(అని మూర్ఛిల్లును)

(నారదుడు ప్రవేశించును.)

నార— పాపమీమారుతి యాబలరామ గరుత్మంతులతోఁ జోరుటండేసి కడునలసినిద్రించుచున్నట్లుతోఁచుచున్నది! శ్రీరామదర్శన వాంఛఁజెందివుట్టడానఁబెట్టుకొని నావెంటనంటి యింతదవ్వరు దెంచి న యీభక్తాగ్రేసరునకు, నీబలవంతున కింతలో నింత యొడలెఱుంగ ని నిద్రయా!

అంజ— (చేతులు ముకిళించి) రామా! (అనిపలవరించున)

నార— ఆహా! యీమహానుభావునకు నిద్రలోఁ గూడ రామధ్యానమే! అదిగో లేచుచున్నట్లున్నది!

అంజ— లేచి, ఓహూ! నారదా! మనమింక వెడలుదుమా?

నార— ఎచ్చటకు?

అంజ— శ్రీరామకృష్ణునిదరికి.

నార— ఈపురముననున్న వాసుదేవుడే శ్రీరాముడని తెలిసికొంటిని. శీఘ్రముగరమ్ము. వానిపాదములపై వ్రాలవలయును.

నార— వాని యన్నను దండించితివికాన నాతని దరికేగుటకు నీకు భయములేదా?

అంజ— భయభక్తులు రెండునుగలవు.

నార— నీవంటి వాని కెచ్చటనైనను భయమేల?

అంజ— ముసీందా! నీ కయ్యోపు విల్లనములనాదరింజుటకుఁబూనకుము. ఈహృదయమట్టి వానికి తాతినేల యుననమ్ముము. వచ్చెదవా? లేదా?

నార— (తనలో) ఈతనికిఁ గృష్ణుని సమాచారము తెలిపినట్లున్నది. వీనికిడ నాపాదక పారదు.

అంజ— ఏమి?

నార— రా! రమ్మ. అందుకుఁగద్దముగవేయున్నాను.

అంజ— “ వనమధ్యమున ” అను వద్యమును జనువుచు.

(నిష్క్రమించును)

నార— (వెంటఁజనును)

వస్తరంగము. అంతఃపురము.

సత్యభామ కూర్చుండును.

సత్య— అక్కటా! నేనెంత పొరపాటొనరించితిని! నామనోహరుడగుడెంచి లలితసరసగతుల నన్నంతవల్కరించినను నేనాతని సరకునేయక, కన్నుగానక గర్వించి యుంటిని! ఇప్పుడు విచారించిన నేమిలాభము గలదు? ఉచిత కాలమునకుదితాలోచనము లేకుంట యేకదా మా స్త్రీజాతికిఁగలలోపము! కాలమతిక్రమించిన తరువాత నంతబుద్ధి గలిగిననేమి? యెట్టియుక్తులవడిననేమి? నానాభుఁడైనను మఱియొక్కక్షణమయినఁ దాని నాయుద్దేశముఁ దెలికొనఁడయ్యెను గదా! అరుక్మణీమాయయే వానినట్లు చేయుచున్నది. ఆహా! అతఁడు దానిచేతి బొంగరమయ్యెనుగదా! దాని యిచ్చకములే వానినిలిచ్చి వానిఁగాఁజేయుచున్నవి! దానిమరలే వానినిమఱపించుచున్నవి!

(అంతట నారదుఁడు ప్రవేశించును)

సత్య— (లేచి) మునీందా! నమస్కారమంటు. ఈపీఠమున దయసేయుము.

నార— సకలైశ్వర్య సిద్ధిరస్తు!

సత్య— దేవా! యెచ్చటనుండి వచ్చుచుంటివి!

నార— ఇచ్చటనే యుంటినిగదా! నీవెఱుంగవా?

సత్య— ఆసంగతి నే నెఱుంగను. అట్లునువ శ్రీకృష్ణుని సం దర్శించియే యుండువు!

నారి— నండొంచుటయే కాదు. ఇంతవఱకు నా దేవుని చెంతిశేయుండివా? యొద్దేసెలవైనైకొని పోవుటకు ముందుగ నిన్నుఁ గూర్చిపోకసాగి, చూచిపోవలెననియెంచి యిచ్చటకు వచ్చితిని. తేనెనుగినుంటివికదా!

సత్య— ఏదో! నీ మముగానేయుంటిని.

నార— నాటి పారిజాతముబాగుగ వృద్ధిజెంది వీరినింపుచు న్నుదికగ

సత్య— వృద్ధిగనేయున్నది. కాని నామనోహరుఁడు నాయె డెఱిగింపజాల మానసునై యుండకట్టి పుష్పరాజముల సాబగులే? యీ యందొపురముల నదములే? ఈనగల, యీనాణెముల, సలపులే? ఈబొత్తుమలే?

నారి— నీవట్లాచి నవలదు. గోపాలానకు నీయందలి మక్కువ యెక్కువగనేయున్నదికాని యినుమంతయును దగ్గలేదనిన మృము.

సత్య— అది నీవెఱ్ఱింగుమవు!

నార— ఎఱుగుటయేకాదు, నీకది తెలుపుటకుఁగూడ నే తొందరిని. నేను గోవిందుఁడు వాయుపుత్రుఁడగు నాంజనేయునికి కీర్తనామరూపమున దర్శనమొనఁగుటకు నిశ్చయించుకొని నిన్నుఁగూ డనచ్చటకుఁ దోడ్కొని రమ్మని నాతోఁ దెల్పెను.

సత్య— (చితునగవుతో) మంచినిశేషమేతెచ్చితివి!

నార— ఇంతేకాదు. మఱియొకచిన్న మాటకలదు. మాధవుఁడు రాఘవునిగీతినలకునిమయమున రుక్మిణియట జానకియై

వానిచేత నిలుచునట. వింటివా! ఈయంతో మునగివు విన్నవించుట
అమంచిదికాదు. నీవేల సీతవై యాచెంతనిలువఁగూడదు?

సత్య— అపెయాశకు మితయు మేరయుఁ గూడ లేనట్లు
నాకుఁ గాన్పించుచున్నది! అది యెంతటక్కరి!

సీ. పెండ్లాడుటకు మున్నె ♦ వెన్నునికెన్ని జెఱా

జాబులనంపిన ♦ జాణ మిన్న!

అన్నబంధుదేశ ♦ మట్టులుంచి హానిని ద

గుల్కొఁ వచ్చిన ♦ కలుకులాడి!

పారిజాతమునకై ♦ పంతంబుఁబూని క

య్యముఁ బెట్టినట్టి గ ♦ య్యాళిగంప!

చివురుజొంపంబుతో ♦ శ్రీకృష్ణునిఁజేయు

మఁల్మంబు లెఱిగిన ♦ మాయలాడి!

గీ. మాటిమాటికి మురిపెముల్ ♦ బూటకములు

వేయిఁగలిగిన వగలవం ♦ కాయ! నేఁడు

గూడఁ బెద్దరికంబొనఁ ♦ గూడ నచట

నటులు సీతయై నిలుచునో! ♦ యేను జాతు!

శార— సెబాను! దేవీ! మాటయనిన యిట్లుండవలయును.
ఎట్టిపంతమయిన, నెట్టిమాటలయిన, నెట్టిముద్దుముచ్చటలయిన నీకే
చెల్లినవి. నేఁడచ్చటనీవే జానకీ రూపముననిలరి యా యనిల
తనూజనమితానంద మానసునిగాఁజేయవలెనుగాని యన్యుల వశ
మగునా! ఎవ్వరెట్టికార్యమునకుఁ దగుమరో. వారేపూనవలయును
గాని యితరులు సిద్ధపడిన ఈస్యాస్పమలగుదురుకదా! దేవీ!
శీఘ్రముగరమ్మ. నేను నడచుచుందును.

సత్య— దేవా! ఇంచుకతాళుము. శ్రీరాముని భార్య
యగు జానకీ భూషణము గొంతనాకుఁ దెల్పుడు. నేనారీతిగనే
యలంకరించుకొని యధ్యాయస్థానంబున కరుణెంతును.

నార— ఆమాతృ మిఱుగవా! ఆవెనీవలెనే చక్కనిచుక్క-
కాని యిట్టిచిత్రాంబర విదితాభరణాదులఁ దాల్చునిచ్చగింపని
గోల. ముఖపద్మమునఁ బచ్చని పసుపువిరివిగాఁ బూసికొని
లలాటభాగంబున మందారకుసుమమంతటి వలయాశారమగు బొట్టు
ను బెట్టుకొని, నారచీరయేధరించి, కురులదువ్వకయే వేలొడ్డవై
చి యుండియుల రవళియిసుమంతయుఁగాకుండ మందమందగమ
నమున నలరు కుండరదన! తెలిసినదా?

సత్య— అట్లుమారుటన నెంత! ముగ్ధనాథా! నీవరుగుచుం
డుము. నీవెనువెంట నీ యత్తాపునకు వచ్చి యెల్లఁవారును నన్నుఁగ
ని సీతయేనిశ్చయముగ నేడవతరించిన దని చెప్పుకొనునట్లు చేసె
దను.

నార— తరుణముమాత్రము మించనీయకుము.

(అని నిష్క్రమించును)

సత్య— కానిమ్ము. రుక్మిణిగూడ నెట్లువచ్చునో చూచెద.
అది రానేరదు. ఒక వేళవచ్చినను జానకీహవనంపదలెఱుంగని
దగుటచే సిగ్గుపడి మరలిపోవును! ఈవిషముమంచిదే! నారదుఁడె
ప్పుడువచ్చినను నాకెద్దియో యుపకారమేచేయుచుండును. వీని
మేలుమఱవను. ఇంక నీవేషమును మార్చి వేగముగాఁ జనవలెను
గదా!

(అని నిష్క్రమించును)

సప్తమరంగము.

శ్రీకృష్ణుని భవనము.

శ్రీకృష్ణుఁడు కూర్చుంచును.

కృ— నాభక్తా గోనరుండగు నాయాంజనేయుని మఱలనెన్ని
దివసంబులకుఁ బొడఁగాంచుచుంటిని! రుక్మిణిగూడ నీసంగతిఁ

దెలిసియుంటచే నాపెగూడ వానిని, జూచుటకుఁ గుఱుఁజూచుటయై
చిత్తయై తప్పక రాఁగలదు. ఆగుణవంతుఁడు నారామస్వరూపము
నెప్పుడును దలంచుచు నేయుండి యిప్పుడు మగుడ నేనాచూపముఁ
దాల్చియుంటినని నమ్మి యాశీతాచలమునుండి యంతదవ్వరుదెంచి
నాఁడు. భళిరా! యీతని భక్తిఁగూర్చివీయుము! పీనిఋణము నే
నెప్పుడెట్లు తీర్చికొందునో యెఱుంగనైతి! ఈపుణ్యాత్మునకు నా
రఘురామస్వరూపమును గన్నఱచుటయే కోటిధనములుగాని
యన్యమేమియు సక్కరలేనివాఁడు. పరిమే! రానిమ్ము!

(రుక్మిణి ప్రవేశించును.)

కృ— ప్రియసీ! వచ్చితివా!

తెరలోఁ 'కొల్చినాఁడఁ గొల్పుచునుంటి'

నను పద్యము నాంజనేయుఁడు చదువును.

కృ— ఆ కంఠనినాకమా వసచరవీరునిదే! ఏల యంతదై
న్యముగావినఁ బడుచున్నది! వాపము! గొంతుకసవ్వడికూడమారి
నదే!

(అంత నాంజనేయనారదులు ప్రవేశింతురు)

అంజ— (అశ్చర్యముతోఁ గృష్ణుని గాంచి) శ్రీరామకృష్ణా!
నాయవరాధమును మన్నింపుము. నీవునీవని యెఱుంగకయు, నీసా
దరుఁడని యాబలరాముఁడెలిసికొననేరకయు, నూరక పొరపాటొన
రించితిని. శ్రమియింపుము. నీచరణదాసుఁడను! నీదాసుఁడను
నుగ్రీవుని దాసుండను. పాపాత్ముఁడను. కరుణింపుము. కాపుము.
నీవురాముఁడవగు కృష్ణుఁడవని యంతకుమున్నెఱుంగనైతిని.

(నీతవేషమున సత్యభామ ప్రవేశించి కృష్ణునిప్రక్కనిలుచును)

(రుక్మిణి కృష్ణులు సీతారాములుగా మారుదురు)

అంజ— హా! రఘురామా! నాజన్మమిన్నినాభులకు ముఱుఁ

బావనమయివది. నీచరణంబులు మునుడ నేడలవడివని.

(అని పాదములపైబడి)

అ! వె! ఏభలుబున కయి ♦ యిన్నినాశ్లేతయు
శీత శైలచుందుఁ ♦ తేరి, భక్తి
సన్నతించు చుంటి ♦ సంతతంబును నట్టి
ఫలమునహహ! నేడు ♦ పడసినాడ!

కృ— మూడుతీ! లెమ్ము! (అనిలేవదీయును.)

అంజ— దేవా! ఇదియేమి? నీవేకపట్నీ ప్రతుండవు గావా
ఈ కామినియెవ్వతె? యిచ్చటకేతీతి రాఁదగినది. హా! జానకీ!!
నీదరినెప్పుడును నిట్టి వరిచారికను గాంచియుండలేదే!

(సత్యభామ కృష్ణునికిఁ జేయవగాఁ జనును)

సత్య— అంజనేయా! నేనేజానకి నని యెఱుఁగవా?

అంజ— చీ! దూరముగాఁ బొమ్ము. అట్లునుటకీకును, విను
వారికిని, గనువారికిని గూడ మహాపాపముసంభవించును. నీవెవ్వ
తెవయినను జనకాత్మజువగు నీతవుమాత్రముగావు. ఆదేవీపరిచారి
కవు గూడఁగానేరవు. అశాలఁపుఁగాంతవేకావు. కవలుము. ఇ
శ్చుతిపీడువిలువఁదగదు. అదిగో! యాదివ్యసంధరమూర్తికి వామ
కాగ్రముననిలువఁబడిన పరమసాధ్వీవతిల్లిక యేనీతమ్ము! ఆమహాలక్ష్మి
యేనీతమ్ము! నీవు. దూరముగాఁ బొమ్ము.

సత్య— (మూకముగావచ్చినిలుచును.)

(కీర్తిరామకృష్ణదేవా! నేను భస్మఁడనైతిని)

నీ. అనీలమేఘంబు ♦ నీనీలమేఘంబు

నొకటియే! యొకటియే! ♦ యొకట! దేవ!

అనానశోమ్మించు ♦ నీచానశోమ్మించు

నొకటియే! యొకటియే! ♦ యొకట! దేవ!

అశోకటంకార ధ మిశంభహంకార

యొకటియే! యొకటియే ధ యొకట! దేవ!

అచావళునభార ధ లీచకృణునభార

లొకటియే! యొకటియే! ధ యొకట! దేవ!

గీ. సందియంబేల! శ్రీరామ ధ చంద్రుడవును

వాసుదేవుడవును నీవ ధ వాస్తవము

నీదయా వృష్టినింక నా ధ మీదబలప

రమ్ము! తీర్చుమునాత్మవృష్ట ధ రామకృష్ణ!

కృ—పావనీ! నేను రామావతారమున నేకవత్సవృతుండను!
ఈయవతారమున య నేకకాంతాలోలుడనై మెల్లగుచుంటిని.
అపెనా భార్యలలో నొకరిత యగునత్యభామ! ఆమెకు మనమునఁ
గల గర్వలేకముచే నప్పడప్పు డిట్టినిసంభవించుచుండును

నత్య— దేవా! యదుపుడు.

కృ— పేయనీ! గర్వంబుండుట యేరికయినదగునా?

నార— తగదు: తగదు. ముమ్మాటికిని దగదు.

కృ— అవును. అంజనేయ! నీకోర్కెనరవేరినడికదా!
నీవుసామాన్యుండవుకావు. నకలకాత్రు విజ్ఞానుండవు! భవిష్యద్భ
వ్మావు. చిరంజీవివి! నిష్కళంకుడవు. నీయభాస్థానంబున కరిగి
తుదకుబ్రహ్మపదవి నొందుము. నేనెల్లప్పుడు నీమానసముననుండునని
యే నమ్ముము.

అంజ— మహాప్రసాదము.

కృ— హితులారా!

గీ. కోటి ధనములు గూడినఁ ♦ గూడుఁగాక
 అధికభుజ బలమబ్బిన ♦ నబ్బుఁగాక!
 చండతరకీర్తి యెంతయె ♦ సంగుఁగాక!
 గర్వ మిసుమంతయైనను ♦ గనుట లేవు
 (తేర పడును.)
 సమాప్తము.

